

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Педагогічний факультет
Кафедра спеціальної освіти

**ПСИХОПРОФІЛАКТИЧНІ ТА КОРЕКЦІЙНІ МОЖЛИВОСТІ
КАЗКОТЕРАПІЇ У РОБОТІ З ДЕЗАДАПТОВАНИМИ
ПЕРШОКЛАСНИКАМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ
ПОТРЕБАМИ**

Кваліфікаційна робота (проект)

На здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала: здобувачка другого (магістерського)
рівня вищої освіти 09-292-М групи
Спеціальності 016 Спеціальна освіта
Освітньо-професійної (наукової)
Програми Спеціальна освіта

Маршалик Ольга Геннадіївна

Керівник: к.психол.н., доцентка Ляшко В.В.

Рецензент: к.б.н., доцентка Васильєва Н.О.

Івано-Франківськ – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Адаптація дитини до нових умов навчання як психолого-педагогічна проблема сучасної педагогіки.....	7
1.1. Особливості сучасної адаптації дітей до школи.....	7
1.2. Поняття шкільної дезадаптації.....	13
1.3. Психолого-педагогічні і соціальні фактори адаптації.....	18
1.4. Особливості процесів адаптації школярів з ООП.....	24
РОЗДІЛ 2. Дослідження рівня адаптованості до школи першокласників з ООП.....	28
2.1. Обґрунтування методики дослідження рівня адаптованості до школи першокласників з ООП та нормотиповим розвитком. Методика дослідження.....	28
2.2. Результати дослідження та їх аналіз.....	34
РОЗДІЛ 3. Програма роботи з подолання дезадаптованості першокласників з ООП.....	50
3.1. Дитяча казка у діагностично-корекційному процесі закладу.....	50
3.2. Психопрофілактичні та корекційні казки для шкільної адаптації дитини з ООП.....	59
ВИСНОВКИ.....	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	80

ВСТУП

Актуальність дослідження. Коли дитина вперше приходиться до школи вона потрапляє до абсолютно нової і незнайомої соціальної ситуації. Відбувається зміна соціально-психологічних умов у житті дитини, першокласник стикається із безліччю проблем і нових ситуацій, навчальним навантаженням, з яким важко впоратися, новими людьми, вчителями і однокласниками, невизначеним новим способом життя.

Цей період для першокласника є найскладнішим: поведінка дитини оцінюється по-іншому. Дитині на початку навчання складно не відволікатися, важко стримувати емоції та висидіти повністю урок. Неуважність на уроці може спричинити низку проблем з успішністю, можуть виникати психологічні труднощі: у дитини з'являються необгрунтовані страхи, вона починає сумніватися в своїх здібностях, може знизитися самооцінка, і як наслідок може виникнути з цього проблема - складність встановлення дружнього контакту з ровесниками [47].

Проблема адаптації займає значне місце у різних педагогічних та психологічних дослідженнях, присвячених готовності дитини до школи та навчання першокласників, дана проблема знайшла відображення у працях Божович Л.І., Макаренко А.С., Виготського Л.С., Абрамової Г.С., Дубровіної І.В, Ільїна Є.П., Гумерової А.Р., Ковальнової Г.С., Обуховий Л.Ф., Ельконіна Д.Б., Сорокіної В.В. та інших.

Адаптація у першому класі - особливий та важкий етап розвитку дитини: вона приміряє на себе нові соціальні ролі, освоює нові види діяльності [28]. Деадаптація - порушення пристосування дитини за яких спостерігається зниження здібностей до навчання, взаємин дитини з педагогами та колективом однокласників, впливає на навчання.

В даний час спостерігається необхідність проектування системи педагогічної підтримки першокласників з ООП у період адаптації до шкільного життя.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами : дослідження кваліфікаційної роботи виконані відповідно до напряму науково-дослідної роботи кафедри спеціальної освіти Херсонського державного університету «Зміст і технології навчання в системі спеціальної освіти та інклюзивному освітньому середовищі» № 0119U101727 від 22.11.2019 р.

Мета дослідження – теоретично дослідити можливості казкотерапії як заходу корекції шкільної дезадаптованості та експериментально визначити рівень дезадаптованості першокласників з ООП до шкільного навчання .

Завдання дослідження:

1. Теоретично проаналізувати стан розробленості питання адаптації до шкільного навчання школярів з ООП та нормотиповим розвитком;
2. Визначити поняття шкільної дезадаптації та її впливу на навчання першокласників;
3. Експериментально дослідити рівень сформованості адаптаційних процесів у першокласників з ООП та з нормотиповим розвитком за показниками вмотивованості і емоційного ставлення до навчання, визначити відсоток дезадаптованих школярів;
4. Теоретично проаналізувати і визначити корекційний потенціал «Казкотерапії» щодо роботи з дезадаптованими школярами з ООП.

Об'єкт дослідження: процес адаптації до шкільного навчання першокласників з ООП.

Предмет дослідження: казкотерапія як засіб психопрофілактики і корекції шкільної дезадаптації першокласників з ООП.

Методи дослідження: Для розв'язання усіх поставлених завдань використовувався теоретичний аналіз загальної та спеціальної психолого-педагогічної, навчально-методичної літератури, шкільної документації. Для вирішення експериментального завдання використовувались

опитувальник для вчителів, методика визначення емоційного ставлення до шкільного навчання «Фарби» Кумаріної Г.Ф., анкета шкільної адаптації Лусканової Н.Г.

Наукова новизна одержаних результатів: в результаті аналізу спеціальної та психолого-педагогічної літератури було уточнено змістове наповнення явища адаптації та дезадаптації першокласників з нормотиповим розвитком та з ООП; дістали подальшого розвитку теоретичні засади вивчення проблеми використання корекційних терапевтичних методик із покращення адаптаційних процесів школярів та подолання дезадаптаційних.

Практичне значення одержаних результатів. Визначено форми і методи організації діяльності, основні напрямки, тематику занять, спрямовані на формування готовності до навчання у школі у першокласників з нормотиповим розвитком та з ООП. Результати, отримані в ході дослідження, можуть бути включені в зміст дисциплін «Спеціальна педагогіка», «Спеціальна психологія» і використовуватися в підготовці педагогічних кадрів, підвищення кваліфікації педагогів системи спеціальної освіти, дошкільної освіти, як теоретико-методичної основи для проведення батьківських лекторіїв.

Апробація результатів дослідження відбувалася на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Інтеграція науки і практики в умовах модернізації спеціальної освіти України» яка відбулась на базі педагогічного факультету Херсонського державного університету 23-24 березня 2023 року

Публікації: Адаптаційні можливості першокласників з ООП в умовах інклюзивного класу. Збірник Всеукраїнської науково-практичної конференції «Інтеграція науки і практики в умовах модернізації спеціальної освіти України», Херсонський державний університет 23-24 березня 2023 року. С 150-155.

Структура роботи: кваліфікаційна робота викладена на 85 сторінках друкованого тексту, з них 79 – основного. Складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (50 назв).

РОЗДІЛ 1

АДАПТАЦІЯ ДИТИНИ ДО НОВИХ УМОВ НАВЧАННЯ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІКИ

1.1. Особливості сучасної адаптації дітей до школи.

Школа - найважливіший етап у житті дитини, що передує її повноцінному входженню у доросле життя. Саме тут вона набуватиме всіх необхідних знань, умінь, отримуватиме навички для подальшого творчого, професійного та духовного розвитку.

Підготовку дитини до школи необхідно починати заздалегідь, бажано зі старшої групи дитячого садка. Зазвичай, у межах дошкільного закладу проводиться робота з ознайомлення дітей із принципами шкільної програми, поведінки, дисципліни. Однак не завжди цих заходів достатньо - дитина, сприймає їх у суто ігровій формі.

Проблема зовнішньої адаптації актуальна і складна у вивченні. Вона завжди викликала зацікавленість у дослідників різних областей: біології, філософії, психології, соціології, педагогіки. Вперше визначення «адаптація» використовувалося в біології і було введено в науковий обіг у 1865 німецьким фізіологом Г. Аубертом, він трактував адаптацію як «зміну чутливості шкірних аналізаторів до дії зовнішніх подразників». Надалі тільки стало зрозуміло, що дієздатність всіх органів пов'язана з «пристосуванням» [13, 15, 27].

Проблема адаптації дитини до навчання була предметом вивчення багатьох психологів, педагогів, в результаті їх наукових досліджень проявів, причин, профілактики адаптованості/дезадаптованості дітей (Дубровіна І.В., Каган В.Ф., Овчарова Р.В., Самоукіна Н.В., Фурман А.В. та ін.); взаємозв'язку психологічної готовності дитини до школи та особливостей її адаптації до навчання (Божович Л.І, Венгер Л.А, Гуткіна

Н.І, Давидов В.І, Проскура О.В. та ін.); емоційного розвитку дітей дошкільного та молодшого шкільного віку (Кононко О.Л., Кульчицька О.В, Мухіна В.І, Якобсон П.), а також результати вивчення психологічних особливостей навчальної діяльності молодших школярів (Давидов В.І., Ельконін Д.Б., Занков Л.В., Люблінська Г.М, Скрипченко О.В. та ін.).

Адаптація до школи – це звикання дитини до режиму систематичного навчання. Психологи виділяють кілька видів адаптації, кожен із яких однаково важливий: соціальна, фізіологічна, психологічна [30].

Дошкільнята живуть безтурботним життям, але вже в перші дні навчання їхнє життя сильно ускладнюється через безліч нових обов'язків, серед яких [13]:

- необхідність рано вставати п'ять днів на тиждень;
- виконувати домашні завдання;
- збирати портфель;
- ладнати з однокласниками та вчителями;
- дотримуватися шкільних правил;
- слухняно сидіти за партою по 45 хвилин протягом мінімум 4 уроків.

До основних труднощів адаптації насамперед варто віднести неуспішність з предметів, ігнорування правил поведінки, лінь і небажання виконувати домашні завдання. Багатьом дітям буває складно влитися в колектив і сприймати вчительку як нову людину, яку необхідно у всьому слухатися. Щоб дитина швидше звикла до нового життя, їй потрібна допомога та підтримка з боку батьків та родичів.

Шкільне життя, насамперед, це перехід до систематичного навчання, головну роль у якому грає механізм соціалізації особистості. Простіше кажучи, те, як дитина засвоює зразки (стереотипи) поведінки в новому колективі, норми та погляди, прийняті в новому для нього шкільному співтоваристві [45].

Кожен першокласник переживає цей життєвий етап по-своєму, якраз залежно від своїх психологічних та анатомо-фізіологічних особливостей. Ось чому в одних дітей тривалість адаптації протікає від двох тижнів до двох місяців (високий рівень адаптації), а іншим потрібно весь навчальний рік. У зв'язку з цим виділяють три види адаптаційного процесу (мал.1.1.) [25]:

Рис 1.1. Види адаптаційного процесу першокласників

- фізична адаптація;
- соціальна адаптація;
- психологічна адаптація.

У прагненні оцінити готовність малюка до школи не варто забувати і про фізіологію дітей, яка є не менш значущою і безпосередньо впливає на успішність адаптації.

Фізична адаптація. Дитячий організм зазнає великого стресу, пов'язаного зі зміною режиму дня, необхідністю рано вставати. Навіть невеликі навантаження спочатку викликають сильну напругу та перевтому. До ознак фізіологічної адаптації відносять [36]:

Незважаючи на індивідуальні особливості будь-якої дитини, які не залежать від віку, існує спільність анатомо-фізіологічних особливостей. На відміну від малюка шести років, у семирічної дитини [37]:

- швидше розвивається інтелект,
- покращується пам'ять;
- розвиваються складні координаційні рухи дрібних м'язів, завдяки чому стає можливим письмо. До речі, максимального розвитку координації дитина сягає 12 років. Тож сильно перейматися тим, що в когось виходить краще, не варто;

- продовжується вдосконалення функцій організму дитини. У зв'язку з цим особливо важливо пам'ятати про те, що розвиток нервової та кровоносної систем (серця та судин) першокласника йде повним ходом і навантаження безпосередньо впливають на стан здоров'я.

При оцінці фізичної адаптації слід звернути увагу на такі параметри фізіології своєї дитини, як [37]:

- щоденне самопочуття;
- працездатність;
- сон (наявність порушень сну);
- апетит (відзначається зміна чи ні);
- захворювання (поява нових чи почастишання епізодичності);
- ситуація із хронічними захворюваннями (відзначають загострення).

Безсумнівно, одним із найважливіших підходів до організації навчально-виховного процесу має стати здоров'язберігаючий підхід. І тут, крім ролі освітніх стандартів і безпосередньо школи та вчителя, слід

сказати про велику роль організації цього підходу саме батьків. Мама та тата знають, як складно вибрати школу, а багато хто взагалі «йде на вчителя», не забуваючи при цьому і про вибір програми навчання в початковій школі, яка передбачає більш тривалий адаптаційний період в 1 класі, а значить, допомагає звикнути дитині до процесу навчання.

Соціальна адаптація. Під соціальної адаптацією розуміють здатність дитини вжитися у свою нову соціальну позицію – учень. Для успішної соціальної адаптації дитині необхідно навчитися виконувати такі важливі функції [2]:

- уважно слухати вчителя;
- зрозуміти суть своїх обов'язків принцип виконання;
- дотримуватися шкільних правил;
- налагоджувати стосунки з однокласниками;
- вміти уникати конфліктів;
- самостійно виконувати домашні завдання.

Психологічна адаптація. Психологічна адаптація – це моральна готовність дитини до школи. Психологічну адаптацію оцінюють за такими параметрами [10].

Особливості психології семирічної дитини:

- народження соціального «я»;
- стійка самооцінка, а норми завищена;
- поява внутрішньої позиції;
- поява рефлексії.

При оцінці процесу психологічної адаптації першокласника враховуються [44]:

- готовність дитини розуміти та виконувати шкільні завдання;
- наявність мотивації до навчання;
- ступінь розвитку пізнавальних процесів;
- здатність правильно оцінювати свої успіхи;

- настрій.

І знову треба повторити, що не варто сподіватися лише на високу кваліфікацію освітян дитини. Передусім родині слід сформувати позитивний образ нового статусу – статусу учня. Крім створення психологічного комфорту дитини, це дозволить посилити шкільну мотивацію, особливо мотивацію успішного навчання.

У процесі психологічної адаптації першокласника такий підхід має велике значення, оскільки заохочує та мотивує дитину, забезпечує їй гармонійний розвиток. Важливим є і те, що, навчаючись у першому класі за цією програмою, дитина не заучує матеріал, а вчиться думати та робити відкриття. Всі ми знаємо, що щоденне відкриття чогось нового приносить задоволення будь-якому учневі, а особливо першокласнику, даруючи йому відчуття успіху дослідника.

Адаптація до школи зазвичай займає трохи більше кількох місяців. У деяких дітей на звикання до нового шкільного життя йде цілий рік. Швидкість адаптації до школи залежить від різних причин: специфіка навчального закладу, масштаби навчальних навантажень, характер дитини, відносини у колективі, атмосфера у ній, професіоналізм вчителя.

Умовно можна виділити кілька стадій адаптації [1]:

Орієнтовна стадія (до 2-3 тижнів). Це перший етап адаптації, у якому організм дитини бурхливо реагує зміни. Дитина відчуває стрес, всі системи організму працюють межі своїх можливостей. Учень знайомиться з новими умовами та намагається під них підлаштуватися.

Нестійке пристосування (3-4 тижднів). Дитина починає поступово звикати до нових умов та правил. Його організм все ще відчуває стрес, але вже реагує менш тривожно.

Стійке пристосування (від 1 місяця до року). На даному етапі дитина спокійно реагує на потребу щоденного відвідування школи. Вона вже

приспосувалася до умов шкільного життя, більше не відчуває стрес, діючи виходячи з набутого досвіду.

Зазначимо, що з труднощами адаптації першокласника доводиться мати справу з всім батьком, як батькам дітей з нормотиповим розвитком, так і батькам дитини з особливими освітніми потребами. І тільки від їх участі в житті маленького учня, від їх підтримки та збереження його психологічного комфорту залежить те, як швидко він опанує нову соціальну роль. Потрібно пам'ятати, що саме в першому класі дитина звільнена від необхідності робити домашні завдання та отримувати оцінки – це передбачено сьогодні.

Отже, завдання батьків першокласника - направити свої зусилля спільно з педагогом на створення сприятливого середовища для фізичного та психологічного здоров'я дитини. Батьківські старання не пройдуть даремно і сприятимуть всебічному гармонійному розвитку особистості учня.

1.2. Поняття шкільної дезадаптації

Готовність дитини до систематичного навчання у шкільництві є найголовнішим підсумком психічного розвитку на період дошкільного дитинства і запорукою успішного навчання у школі.

Несформованість хоча б одного компонента шкільної готовності є несприятливим варіантом розвитку та веде до труднощів адаптації до школи, а також у навчальній та соціально-психологічній сфері.

Перший клас школи - складний, відповідальний і важкий період у житті дитини. В школі на дитину впливають такі чинники: класний колектив, особистість педагога, зміна режиму, незвично тривале обмеження рухової активності [17].

Слід мати на увазі, що ступінь і темпи адаптації у кожного індивідуальні, тому кожній дитині потрібна допомога і велике терпіння з боку всіх дорослих, що її оточують.

Шкільну дезадаптацію слід розглядати як одну із форм складного явища – соціальної дезадаптації дітей [17].

Аналіз наукових досліджень та педагогічного досвіду свідчить про те, що в сучасних умовах різко збільшується кількість учнів початкових класів, які відчувають стан дезадаптації (Бітянова М.Р., Бурменська Г.В., Дубровіна І.В., Захаров О.І., Оржеховська В.М. та ін).

Протиправна поведінка дітей зростає вдвічі швидше, ніж серед дорослих. 95% соціально дезадаптованих дітей мають психічні відхилення. І лише 10% тих, хто потребує психокорекційної допомоги, можуть її отримати.

Шкільна дезадаптація - “це порушення пристосування дитини до шкільних умов, за яких спостерігається зниження здібностей до навчання, а також адекватних взаємин дитини з педагогами, колективом, програмою навчання та іншими складовими шкільного процесу. Як правило, найчастіше дезадаптація розвивається серед школярів молодших класів, проте може проявитися і в дітей віком старшого віку” [21].

Адаптація до школи – ...”це перебудова пізнавальної, мотиваційної та емоційно-вольової сфер дитини під час переходу до систематичного організованого шкільного навчання. Для досягнення ефективності навчання необхідно формувати позитивне емоційне ставлення дітей до занять [32]”.

Спільні зусилля вчителів, педагогів, асистентів педагогів, батьків, лікарів, дефектологів, шкільного психолога та соціального педагога здатні знизити ризик виникнення у дитини шкільної дезадаптації та труднощів навчання.

Основними способами отримання інформації про рівень адаптації дітей до шкільного навчання, а також їх відповідність шкільним вимогам є [32,36]:

- спостереження за першокласниками у процесі навчальної діяльності;
- психологічне дослідження дітей за допомогою проєктивних рисункових методик;
- анкетування.

Шкільна дезадаптація – ...”це порушення адекватних механізмів адаптації дитини до шкільного середовища, що впливає на її навчальну продуктивність та взаємини з навколишнім світом. Якщо обійти наукову термінологію, то інакше кажучи, шкільна дезадаптація є ніщо інше, як психосоматичне відхилення, що заважає дитині пристосовуватися до шкільного середовища” [24].

Як стверджують психологи, у школяра, які мають труднощі в адаптації, можуть виникнути проблеми в засвоєнні шкільного матеріалу, внаслідок чого - низька успішність, а також складнощі у формуванні соціальних контактів як з однолітками, так і з дорослими.

Як правило, діти з подібними проблемами в молодшій школі відзначаються [23]:

- емоційною нестійкістю;
- частою відсутністю на шкільних заняттях;
- різким переходам від пасивності до активності;
- частими скаргами на погане самопочуття;
- відставання від навчального курсу.
- підвищеною вразливістю, різким проявом емоцій;
- появою агресивності, конфліктів з оточуючими;
- негативізмом та протестами.

Шкільна дезадаптація стосується перш за все перебування дитини в стінах навчального закладу і може виявлятися в наступних сферах [23]:

- *просторово-часової*, коли учень не може через різні обставини дотримуватися режиму дня - він постійно спізнюється, не орієнтується в кабінетах;

- *особистісно-змістовій*, якщо він не може налагодити контакт із однолітками, вчителями, іншими співробітниками школи;

- *навчально-пізнавальній*, що проявляється у його неуспішності.

Психологи називають такі типові ознаки дезадаптації []:

- неврози, істерики, дратівливість, перепади настрою;
- стрибки тиску, часта кров з носа, запаморочення;
- хронічна втома;
- страхи (страх вчителя, контрольних робіт, відповіді біля дошки тощо);

- неуспішність;
- неадекватна самооцінка;
- підвищений рівень тривожності;
- панічні атаки;
- схильність до грубості та хамства, відсутність вихованості, що викликає поведінку;

- недисциплінованість: постійні запізнення, порушення шкільного статуту та вимог вчителів, прогули;

- конфліктність;
- важковихованість.

Часто у дезорієнтованих дітей спостерігається той самий стереотип поведінки: вони з ранку йдуть до школи (так кажуть батькам), а самі вирушають гуляти містом або відсиджуються в якомусь затишному місці. Коли уроки закінчуються (вони відстежують час), йдуть додому, вдають,

що все гаразд і навіть імітують виконання домашніх завдань. Такі випадки, як свідчить практика, далеко не рідкість.

Типи прояву шкільної дезадаптації [20]:

1. *Когнітивний* - зазвичай проявляється як неуспішність, хронічна неуспішність, уривчасте здобуття знань. Відсутність пристосованості до колективного темпу – запізнення під час уроків, тривале виконання завдання, швидка втома.

2. *Емоційно – оціночний* – відбуваються порушення емоційного ставлення до окремих уроків, педагогів, можливо, до навчання загалом. Безконтрольний вияв бурхливих емоцій.

3. *Поведінковий* – слабка саморегуляція, проявляється нездатність керувати своєю поведінкою, утворюється агресія, конфліктність. Відсутність навчальної мотивації – проявляється у небажанні робити уроки, прагненні зайнятися іншими видами діяльності.

На основі сучасних досліджень виділяють *причини шкільної дезадаптації*, серед основних причин виділяють такі [22]:

- сильне придушення батьками та вчителями - гіперопіка (страх невдач, почуття сорому, страх помилитися);
- розлади, соматичний характер (фізична втома, слабкий імунітет, захворювання внутрішніх органів);
- Низький рівень підготовки (відсутність певних знань та навичок, слабка моторика);
- слабо сформований фундамент деяких психічних функцій, і навіть пізнавальних процесів (неадекватно висока чи низька самооцінка, низький рівень пам'яті);
- організація освітнього процесу (складна програма, тощо).

Профілактика дезадаптації у школі [23].

Перед вступом дитини до школи показано проходження психолого-медико-педагогічної комісії, на якій визначається готовність до школи,

стан здоров'я та даються рекомендації щодо індивідуального шляху розвитку дитини.

Багато батьків бояться комісії, вважаючи її образливим заходом та бачачи ризику виявлення діагнозів у дитини. Як наслідок – відмовляються від проходження. Мають право, але треба розуміти, що члени комісії працюють на користь дитини та сім'ї.

З метою профілактики дезадаптації не можна відправляти психологічно не готову дитину до школи, навіть якщо їй 6-7, 8 років. Другий варіант – заздалегідь виявити прогалини у структурі готовності та працювати з дитиною, готуючи її до школи.

1.3. Психолого-педагогічні і соціальні фактори адаптації

Дослідники проблеми адаптації дитини до шкільного навчання виділяють також низку факторів, що сприяють цьому процесу або уповільнюють його.

У зв'язку з цим актуальною стає педагогічна адаптація, яку розглядають як способи створення умов для саморозвитку та соціальної адаптації дитини шляхом виховного на її особистість і поведінку. Педагогічна адаптація здійснюється в ході взаємодії педагогів з дитиною, використання педагогами всього арсеналу засобів, можливостей, застосування цілого комплексу методик та технологій (педагогічних, психологічних, соціальних, медичних, правових тощо) [19].

Педагогічні технології передбачають навчання новим способам забезпечення свого існування і життя, виховання впевненості в собі, адекватної самооцінки в нових умовах, раціонального ставлення до обставин, самовиховання [26].

Адаптація означає пристосування до різного роду соціальних норм, ролей, соціальних шарів, груп, організацій, до умов функціонування різних

сфер суспільства. У процесі адаптації індивід узгоджує самооцінки та домагання зі своїми можливостями та реальностями соціального середовища. Особливо важко здійснюється адаптація у перехідні періоди розвитку особистості та суспільства.

Зазвичай виділяються три групи факторів, що впливають на адаптацію дітей до умов навчального закладу. Це [37]:

- Особливості розвитку дитини. До них відносяться вік дитини, стан здоров'я, сформованість навичок спілкування з дорослими та однолітками, рівень розвитку пізнавальних процесів, індивідуально-психологічні риси.

- Характеристики сімейної ситуації. До них відносяться: положення дитини у ній, прихильність дитини до батьків, стиль виховання.

- Соціальне та педагогічне середовище дитячого садка. Сюди будуть відноситись стиль педагогічного спілкування, особисті якості вчителя, особливості педагогічного процесу (методи, зміст, тощо), а також прийняття дитини у групі, особливості ігрових взаємин, характер спілкування.

Розглянемо кожен групу факторів через призму потреб та особливостей дитини з ООП

Отже, перша група чинників – це особливості розвитку [37, 46].

Як зазначалося вище, для дітей з особливостями розвитку характерні уповільнення темпу вікового розвитку, наявність первинного порушення, тягне за собою зміни у всьому психічному розвитку, загальне зниження психічної активності, зниження рівня пізнавальної активності, уповільнення розвитку пізнавальних процесів. Все це говорить про необхідності ретельного підходу до адаптації дитини з ООП.

Такій дитині потрібен більший термін для того, щоб адаптуватися до умов закладу. Також процес адаптації має бути спеціально організований і

включати тривале знайомство з групою, більш плавний перехід до нового режиму дня.

Вчитель має бути готовим до того, що дитині буде потрібна особлива увага і підтримка, оскільки уповільнення темпу вікового розвитку говорить про те, що дитина відрізнятиметься від однолітків у своїх психологічних потребах, а також можливі відмінності у фізичному розвитку. Необхідна адаптація програми з урахуванням індивідуальних потреб дитини, адаптація інструкції до заняття. Як ресурс варто розглянути супровід дитину з ООП. Також на етапі адаптації важлива комплексна взаємодія вихователя, батьків та всіх фахівців, які працюють з дитиною.

До другої групи факторів відноситься характеристика сімейної ситуації. Домінуючим стилем виховання в сім'ях, яких зростають діти з ООП, є гіперопіка [46]. Цей тип взаємовідносин проявляється у надмірній батьківській турботі про дитину, у надзвичайній їй відданості.

Також наголошується обмеження соціальних контактів дитини [47]. Ця інформація важлива, оскільки якщо батьки самі відчують тривогу під час розлучення, то ця тривога передається дитині, і, перебуваючи у класі, дитина не може розслабитися, що заважає у її спільній діяльності з однолітками.

До третьої групи факторів належить соціальне та педагогічне середовище закладу (стиль педагогічного спілкування, особисті якості вчителя, особливості педагогічного процесу (методи, зміст, тощо), а також прийняття дитини в класі, особливості ігрових взаємин, характер спілкування). Це найважливіший для педагога блок факторів, адже вчитель може безпосередньо впливати на всі фактори цієї групи [41].

До освітнього середовища закладу ставитиметься предметне наповнення групи (іграшки, наочні матеріали тощо), стиль педагогічного спілкування педагога, відносини всередині групи тощо.

Отже, у загальному вигляді феномен адаптації - це пристосування індивіда до зовнішнього середовища.

У молодшому шкільному віці корекційному впливу підлягають, передусім, недоліки психічного розвитку, які викликають порушення процесу педагогічної адаптації.

У кожної дитини - свої шкільні проблеми та труднощі, за зовні однаковими труднощами ховаються різні причини їх походження. Шкільне навчання супроводжується підвищенням тривожності в дітей.

Вступаючи на поріг нового життя, першокласник зустрічається з новими страхами. Існує навіть термін «шкільна фобія», що передбачає нав'язливо переслідує деяких дітей страх перед відвідуванням школи. Але нерідко йдеться про страх відходу з дому, розлуку з батьками, до яких прив'язана дитина, яка ще й часто хворіє і перебуває в умовах гіперопіки.

Крім страху йти до школи, нерідко виникає страх опитувань, в основі якого лежить страх зробити помилку, осоромитися. Як правило, боятися відповідати на запитання тривожні, боязкі діти. Інтенсивність тривоги від першого до одинадцятого класу зростає більш ніж удвічі.

Сім'я і школа не повинні копіювати дії один одного, дитина повинна отримати те, що їй не вистачає в іншій. На жаль, це рідко враховують педагоги, котрі хочуть, щоб сім'я сліпо відтворювала шкільні вимоги. Часто об'єднання сім'ї та школи виражається лише в тому, що батьки залишають оціночний підхід, згідно з яким хороша дитина – це та, яка добре навчається, приносить додому подяки та інші свідчення. При цьому сім'я та школа виступають єдиним фронтом проти дитини. У сім'ї відбувається порушення емоційного контакту з дитиною.

Оскільки психологічна допомога у вирішенні цього питання є основною, з дитиною, яка зазнає труднощів, може працювати або шкільний психолог, або приватний психолог, у деяких випадках психотерапевт.

Фахівці, своєю чергою, визначають виявляють основні моменти корекції дезадаптації [17, 48]:

- дізнаються докладно про соціальне середовище дитини, умови його розвитку, збираючи докладний анамнез;
- оцінюють рівень психофізичного розвитку, враховуючи його індивідуальні особливості, проводять спеціальні тестування, відповідні віку дитини;
- визначають характер внутрішнього конфлікту школяра, що веде до кризових ситуацій;
- виявляють фактори, які провокують прояви ознак дезадаптації;
- становлять програму психолого-педагогічної корекції, орієнтуючись безпосередньо на індивідуальні особливості цієї дитини.

Вчителі також нерозривно пов'язані з процесом формування позитивних умов адаптації учня. Необхідно орієнтуватися створення комфорту під час уроку, сприятливого емоційного клімату у класі, бути стриманішим.

Отже, аналізуючи процес адаптації першокласників до школи, потрібно виділити ті його форми, знання яких дозволить реалізувати ідеї наступності у роботі вихователя дошкільного закладу та вчителя загальноосвітньої школи.

1. Адаптація організму до нових умов життя та діяльності, до фізичних та інтелектуальних навантажень залежить від віку дитини; від того, чи відвідувала вона дитячий садок; від сформованості і розвитку систем організму; рівня розвитку довільного регулювання поведінки та організованості дитини; від того, як змінювалася ситуація у сім'ї [24].

2. Адаптація до нових просторово-часових відносин (режим дня, підготовка уроків, зрівняння дитини у правах зі старшими братами, сестрами, визнання її «дорослості»), надання самостійності та інше); особистісно-змістових відносин (ставлення до дитини в класі, спілкування

з однолітками та дорослими, ставлення до школи, до самого себе як учня); до спілкування дитини (стиль поведінки батьків та вчителів, особливості сімейного мікроклімату, соціальна компетентність дитини тощо).

3. Адаптація також залежить від рівня освіти дитини (знань, умінь, навичок), інтелектуального розвитку; від навчання як здатності опанувати вміннями та навичками діяльності, допитливості як основи пізнавальної активності; уміння спілкуватися з дорослими та однокласниками, загальних здібностей комунікувати.

Розглядаючи адаптацію дитини до школи, дослідники виділяють рівні, механізми та показники адаптації.

Так, Костяк Т.В. розглядає адаптованість як систему якостей особистості, що забезпечують успішність організації життєдіяльності і виділяє три рівні адаптованості, що представлені у таблиці 1.1 [29].

Таблиця 1.1

Адаптованість першокласників до життєдіяльності за Костяк Т.В.

Рівень	Характеристика рівня
<i>Високий рівень адаптації.</i>	Першокласник позитивно ставиться до школи, вимоги, що пред'являються, сприймає адекватно, навчальний матеріал сприймає легко, глибоко і повно опановує програмний матеріал, вирішує ускладнені завдання. Прилежний, уважно слухає вказівки та пояснення вчителя, виконує доручення без зовнішнього контролю, виявляє велику цікавість до самостійної роботи. Завжди готується до всіх уроків, громадські доручення виконує охоче та сумлінно. Займає у класі сприятливий статусний стан.
<i>Середній рівень адаптації.</i>	Першокласник позитивно ставиться до школи, її відвідування не викликає негативних переживань. Розуміє навчальний матеріал, якщо вчитель викладає його докладно та наочно, засвоює основний зміст навчальних програм, самостійно вирішує типові навчальні завдання. Зосереджений і уважний під час виконання завдань, доручень, вказівок дорослого, але за його контролі і тоді, коли зайнятий чимось цікавим собі. Громадські доручення виконує сумлінно, дружить із багатьма однокласниками.

Продовження таблиці 1.1

<i>Низький рівень адаптації.</i>	1. Першокласник негативно чи індиферентно ставиться до школи, нерідкі скарги на нездоров'я, домінує пригнічений настрій. Спостерігаються порушення дисципліни, матеріал, що пояснюється вчителем, засвоюється фрагментарно, самостійна робота з навчальним матеріалом утруднена, до уроків готується нерегулярно, необхідний постійний контроль, систематичне нагадування і спонукання з боку дорослого. Зберігає працездатність та увагу при подовжених паузах для відпочинку, для розуміння нового та вирішення завдань за зразком потрібна значна допомога вчителів та батьків. Громадські доручення виконує під контролем, без особливого бажання, близьких друзів не має, знає за іменами та прізвищами лише частину однокласників.
----------------------------------	--

Отже, якщо дитина радіє школі та всьому своєму життю, то й проблеми адаптації не виникне. Отже, вся робота, як школи, так і батьків має бути спрямована на формування позитивного ставлення дитини до життя, самого себе, оточення, школи та всіх учасників освітнього процесу.

1.4. Особливості процесів адаптації школярів з ООП

Освіта дітей з ООП ставить багато питань як до психолого-педагогічного середовища, так і батьків. З одного боку, таким дітям показані специфічні програми для навчання та розвитку, з іншого – знаходження в класі на рівні зі школярами з нормотиповим розвитком допоможе їм соціалізуватися.

В останні роки точаться розмови про створення безбар'єрного довкілля для людей з ООП, у тому числі для дітей. Особливе місце посідає інклюзія, тобто включення, що має на увазі інтеграцію особливих дітей у звичайне середовище.

У вітчизняній спеціальній психології неодноразово наголошувалося і доводилося, що психічний розвиток дітей з ООП протікає тим самим законам, як і розвиток дітей у нормі [4]. До основних закономірностей психічного розвитку, властивих усім дітям з ООП, можна зарахувати [14]:

- Наявність певної послідовності стадій психічного розвитку.
- Різноманітність процесів розвитку.
- Наявність сензитивних періодів.
- Послідовність розвитку психічних процесів.
- Важлива роль діяльності у психічному розвитку.
- Важлива роль мови у психічному розвитку.
- Найважливіша роль навчання у психічному розвитку.
- Незупинність процесу розвитку.

Слід зазначити, що у нормотипових дітей і у дітей з порушеннями розвитку спостерігається поетапний характер, і кожен із етапів завершується формуванням принципово нових якостей - новоутворень, що стають основою для наступного етапу.

Крім загальних, як для норми, так і дітей з ООП закономірностей виділяються специфічні закономірності психічного розвитку, характерні всім груп дітей із порушеннями розвитку [27]. До таких специфічних закономірностей відносяться:

- Уповільнення темпу вікового розвитку, етапи розвитку зрушені за часом і розтягнуті.
- Наявність первинного порушення, що тягне за собою зміни всього психічного розвитку, саме прояві вторинних, третинних порушень у психічній діяльності.
- Розсіяна увага, відсутність здатності до концентрації.
- Загальне зниження психічної активності.
- Зниження рівня пізнавальної активності, уповільнення розвитку пізнавальних процесів.

- Недорозвинення деяких чи всіх форм предметної діяльності.
- Незрілість мотиваційної сфери або ж процесів цілепокладання, недолік контролю.
- Обмежений обсяг пам'яті. Запам'ятовування частіше короткочасне та поверхневе.
- Низька ігрова активність. Перелік ігор мізерний, сюжети однотипні та банальні.
- Недорозвинення моторики.
- Мовні порушення.
- Недорозвиненість великої та дрібної моторики.
- Дуже низька працездатність. Підвищена стомлюваність.
- Труднощі у сфері спілкування.
- Мінімальна мотивація до пізнавальної діяльності.
- Обмеженість засобів спілкування.
- Інфантилізм, тобто, відставання у розвитку від своїх однолітків, невідповідність характеристик емоційно-вольової сфери вікові.
- Низька швидкість обробки інформації, що надходить.
- Підвищена тривожність та дратівливість.
- Вразливі, реагують на найменші зміни тону голосу, уразливі, плаксиві та неспокійні. У ряді випадків спостерігаються сильна збудливість, агресивна поведінка
- Недостатність навичок самоконтролю, відсутність інтересу до навчання.
- Недостатня повнота та точність відображення навколишнього світу, бідність знань та уявлень про навколишній світ.
- Деформації соціальної ситуації розвитку.

Кожна з цих закономірностей розвитку значно впливає на процес адаптації дитини до умов освітнього закладу та вимагає особливої уваги педагога.

Як можна полегшити адаптацію дитини з ООП [30, 33]:

- якщо є можливість, не віддавайте дитину на подовжений день – нехай нервова система відпочиває вдома в тиші;
- не вводьте нові гуртки і розвиваючі заняття під час адаптації;
- за рік до школи віддайте дитину у секції, де зміцнюються м'язи спини – це допоможе сидіти прямо на уроках, що безпосередньо впливає на кровопостачання мозку та здатність думати;
- з тривожною дитиною і дітьми, що часто хворіють, необхідно входити в шкільний режим якомога раніше;
- розкажіть якомога докладніше, що відбуватиметься у школі. Не обманюйте, що буде дуже весело та легко.

Отже, основним моментом, на який варто звернути увагу педагогу є неминучі труднощі у спілкуванні дитини з ООП. Спілкування є найважливішим ресурсом для дитини. Саме при спілкуванні відбувається збагачення картини світу, засвоєння соціальних та культурних норм.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ АДАПТОВАНOSTІ ДО ШКОЛИ ПЕРШОКЛАСНИКІВ З ООП

Початок навчання у школі – один із найскладніших періодів у житті дитини у соціальному, психологічному і у фізіологічному плані. Вступаючи до школи, дитина переходить від безтурботного дитинства до складної навчальної діяльності, наповненої почуттям відповідальності. Змінюється все її життя, з'являються завдання, не пов'язані з попереднім досвідом, що вимагає максимальної мобілізації інтелектуальних, емоційних та фізичних резервів організму, що розвивається. І цей перехідний період має проходити максимально спокійно без шкоди здоров'ю дитини.

Розвиток дитини – це комплексний процес змін, що включає зростання та фізичний розвиток всіх органів і систем організму, розвиток пізнавальних функцій – уваги, сприйняття, мови, пам'яті, мислення, моторних та сенсорних функцій, а також психічний (особистісний) розвиток та соціокультурний розвиток [45].

Жоден із цих напрямів розвитку не йде окремо. Зі вступом до школи змінюються базові механізми організації всіх фізіологічних і психофізіологічних функцій, зростає напруга адаптаційних процесів.

2.1. Обґрунтування методики дослідження рівня адаптованості до школи першокласників з ООП та нормотиповим розвитком. Методика дослідження

З початком навчання у школі обсяг навантажень сильно зростає порівняно з попереднім періодом життя дитини. Для дітей у віці шести-семи років, це навантаження є найбільш стомлюючим. Пристосування

(адаптація) дитини до школи відбувається не відразу. Не день, не тиждень потрібні для того, щоб освоїтись у школі по-справжньому, це досить тривалий процес [48].

Проблеми шкільної дезадаптації розглядалися в роботах багатьох науковців: Венгер Л.А., Давидов В.І, Дубровіна І.В., Ельконін Д.Б., Занков Л.В., Каган В.Ф., Кононко О.Л., Кульчицька О.В, Люблінська Г.М, Мухіна В.І, Овчарова Р.В., Проскура О.В., Скрипченко О.В., Фурман А.В. та інші

Вважається, що більшість дітей з нормотиповим розвитком переважно готові до школи. Бажання новизни, усвідомлення важливості зміни свого статусу: "я вже учень!", готовність до виконання завдань, що стоять перед ними, допомагають дитині прийняти вимоги вчителя, що стосуються її поведінки, відносин з однолітками, підкоритися новому режиму дня, розпорядку занять, ієрархії справ.

Залежно від стану адаптації до школи, здоров'я, до умов життя, пристосування може протікати по-різному [38, 40]. Визначаються групи дітей, з легкою адаптацією, адаптацією середньої тяжкості та тяжкою, представлені вони у таблиці 2.1.

Зазначимо, адаптація до школи – складний, багатокомпонентний та відповідальний процес. Це складна система заходів, спрямованих на оволодіння новою формою діяльності – навчальною та пов'язаною із зміною статусу дитини, тому діяльність педагога початкових класів у цей період спрямована на створення довірчих взаємин у мікросоціумі школярів [5, 45].

Процес адаптації до шкільного життя впливає на багато сфер життєдіяльності молодшого школяра. Особливо сильний вплив вона має на міжособистісні стосунки з однолітками, на ставлення до навчальної діяльності, яка включає засвоєння шкільної програми та правил поведінки.

Таблиця 2.1

Групи дітей за рівнем адаптованості до шкільного навчання

№	Група дітей	Опис стану дитини
1.	<i>Легка адаптація</i>	стан напруженості функціональних систем організму дитини компенсується протягом першої чверті. Напруга всіх функціональних систем організму дитини, пов'язане зі зміною звичного способу життя, найбільше проявляється протягом першого півріччя.
2.	<i>Адаптація середньої тяжкості</i>	порушення самопочуття та здоров'я більш виражені та можуть спостерігатися протягом першого півріччя. Напруга всіх функціональних систем організму дитини, пов'язане зі зміною звичного способу життя, найбільше проявляється протягом першого півріччя. Досить низький рівень і нестійка працездатність, дуже високий рівень напруги серцево-судинної системи, низький показник координації (взаємодії) різних систем організму між собою, спостерігаються рухове збудження або загальмованість, скарги на головний біль, поганий сон, зниження апетиту.
3.	<i>Важка адаптація</i>	адаптація до школи проходить важко. При цьому значні порушення стану здоров'я нарастають від початку до кінця навчального року. Напруга всіх функціональних систем організму дитини, пов'язане зі зміною звичного способу життя, найбільше проявляється протягом першого півріччя. Стан дитини характеризується: досить низьким рівнем і нестійкістю працездатності, дуже високим рівнем напруги серцево-судинної системи, низьким показником координації (взаємодії) різних систем організму між собою, спостерігаються рухове збудження або загальмованість, скарги на головний біль, поганий сон, зниження апетиту.

Для отримання більш повної інформації та достовірності результатів емпіричного дослідження рівня адаптованості школярів з ООП до шкільного навчання, крім конкретних методик - анкетування та тестування, застосовувався ще метод - інтерв'юювання з класними керівниками перших класів.

Характеристика вибірки. У дослідженні рівня адаптованості першокласників прийняли участь 16 школярів, з них 3 діти з ООП. Вік дітей 6,5 – 8 років. Дослідження проводилося на початку року в класі з

інклюзивною формою навчання на базі Ольшанського ліцею Ольшанської селищної ради Миколаївського району Миколаївської області.

Мета експериментального дослідження: визначення рівня адаптації дітей 1 класу в період першої чверті перебування у освітньому закладі, виявлення дезадаптованих школярів.

Відповідно до мети були визначені завдання експериментального дослідження:

1. За допомогою обраних методик виявити рівень адаптації першокласників з нормотиповим розвитком та з ООП на період першої чверті;

3. Проаналізувати результати дослідно-експериментальної роботи.

Етапи дослідження:

Перший етап: проведено інтерв'ю з класними керівниками 1 класів щодо рівня адаптованості школярів на початку року.

Другий етап: включав підбір методичного матеріалу для вивчення загального рівня адаптації школярів до нових для них шкільних умов (надходження до першого класу).

Третій етап: було проведено діагностики, які допомогли виявити рівень адаптації у першокласників.

Четвертий етап: аналіз отриманих результатів та розробка програми з підвищення рівня адаптованості школярів засобами казкотерапії.

Як методи емпіричного дослідження було використано:

1. Інтерв'ю з класними керівниками 1 класів із фіксацією та аналізом результатів;
2. Методику визначення емоційного ставлення до шкільного навчання «Фарби»;
3. Анкету шкільної адаптації Н. Г. Лусканової.

В даний час не існує єдиної методики вирішення проблем з адаптацією школяра, оскільки ця проблема включає відразу декілька аспектів життя дитини. Тут треба брати до уваги медичний, педагогічний, психологічний та соціальний аспекти.

Саме з цієї причини необхідно розуміти всю серйозність цієї проблеми і вирішувати її за допомогою кваліфікованих фахівців.

1. Питання інтерв'ю з класними керівниками 1 класів [43]

Як проявляється адаптація першокласників до навчання у школі?

- 1) Звикання до нових шкільних умов.
- 2) Першокласник освоює нову соціальну роль учня, новий вид діяльності – навчальну.
- 3) Розвиток навчальної діяльності.
- 4) Учень засвоює правила поведінки, приймає та визнає систему цінностей нового середовища.

Скільки дітей (у %) Вашого класу демонструють високий рівень адаптації?

- 1) Понад 70%
- 2) 50-70%
- 3) Менш 50%

Яку участь бере психолог у адаптації першокласників?

1) Проводить заняття, вправи з дітьми, а також діагностики та різні методики

2) Проводить лише діагностику для визначення рівня адаптації першокласників.

3) Психолог не бере участь у адаптації першокласників.

Які проблеми найбільше хвилюють батьків у період адаптацію дітей?

- 1) Як дитина ставиться до своїх ситуацій успіхів чи неуспіхів
- 2) Взаємини у класі
- 3) Навчальне навантаження

4) Навчальний режим

Чи є у Вас своя програма адаптації, яку ви активно Ви використовуєте у своїй роботі?

- 1) Є
- 2) Важко відповісти
- 3) Ні

Як складається Ваша взаємодія з батьками?

- 1) Батьки беруть активну участь і надають всебічну допомога
- 2) Відгукуються лише на прохання вчителя
- 3) Намагаються зайняти нейтральне становище

2. Методика визначення емоційного ставлення до шкільного навчання «Фарби» Кумаріної Г.Ф. [43].

Діти одержують аркуш паперу, на якому намальовано 11 кружечків однакового розміру. Їхнє завдання зафарбувати ці кружечки в певний колір. Кожен кружечок, позначає якийсь предмет. Предмети, які необхідно розфарбувати, це: дзвінок, книга, вчитель, портфель, клас, фізкультура, школа, урок, домашнє завдання, зошит.

Залежно від кольору зафарбованого кружка визначається чи відчуває учень труднощі у навчанні чи ні. Чим темніший колір кружка, пов'язаного з певним предметом, тим більше цей предмет змушує відчувати першокласника негативні емоції, і навпаки.

3. Анкета шкільної мотивації Н. Г. Лусканової.

Методика містить 10 питань, на кожне питання є три варіанта відповідей, учень повинен вибрати тільки один, що сподобався йому варіант. Обробка даних проводиться шляхом підрахунку суми балів.

Експериментальне дослідження проводилося в індивідуальній і фронтальній формі, результати фіксувалися у бланках, що передбачені зазначеними вище методиками і піддавалися математичній обробці. Отримані в результаті математичної обробки дані визначались як середні

арифметичні показники рівня сформованості адаптації у досліджуваних першокласників (з ООП і з нормотиповим розвитком); з абсолютних переводилися у відносні і були представлені як виражене у відсотках відношення отриманої оцінки кожного показника до максимально можливої.

2.2. Результати дослідження та їх аналіз

Використані методики дозволили виявити рівень адаптації першокласників до школи.

Аналіз даних отриманих в результаті проведення опитування класних керівників початкових класів дозволив виявити деякі особливості.

Розуміння вчителями поняття адаптованості дитини, проявів дезадаптації до школи і нових умов є однією з початкових ланок і поштовхом до роботи. Розуміння ознак і проявів дезадаптованості дитини дає можливість своєчасно їх виокремити і розпочати роботу з корекції.

На питання «Як проявляється адаптація першокласників до навчання у школі?» вчителі відповіли, що адаптація це коли першокласник освоює нову соціальну роль учня - 67%, засвоєння учнем правил поведінки і прийняття системи цінностей нового середовища 27% освітян і 6% освітян вважають, що адаптація це звикання до нових шкільних умов. Результати представлено на малюнку 2.1.

На питання «скільки дітей (у %) Вашого класу демонструють високий рівень адаптації?» вчителі відповіли наступним чином (слід врахувати, що представлені дані стосуються переважно дітей з нормотиповим розвитком):

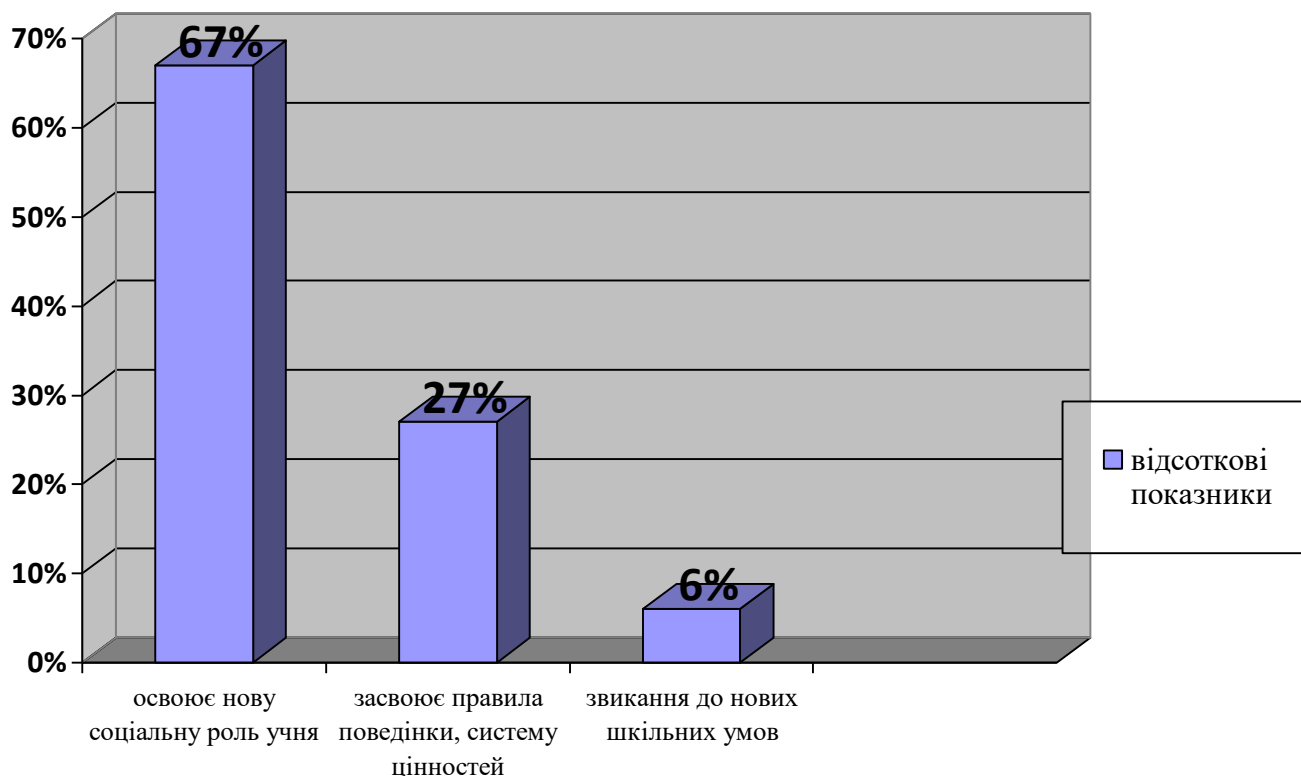

Рис. 2.1. Дані про розуміння вчителями поняття адаптованості дитини

- 67% опитаних педагогів, понад 70% учні демонструють високий рівень адаптації.

- 33% педагогів відповіли, що 50-70% класу мають високий рівень адаптації (Рис. 2.2).

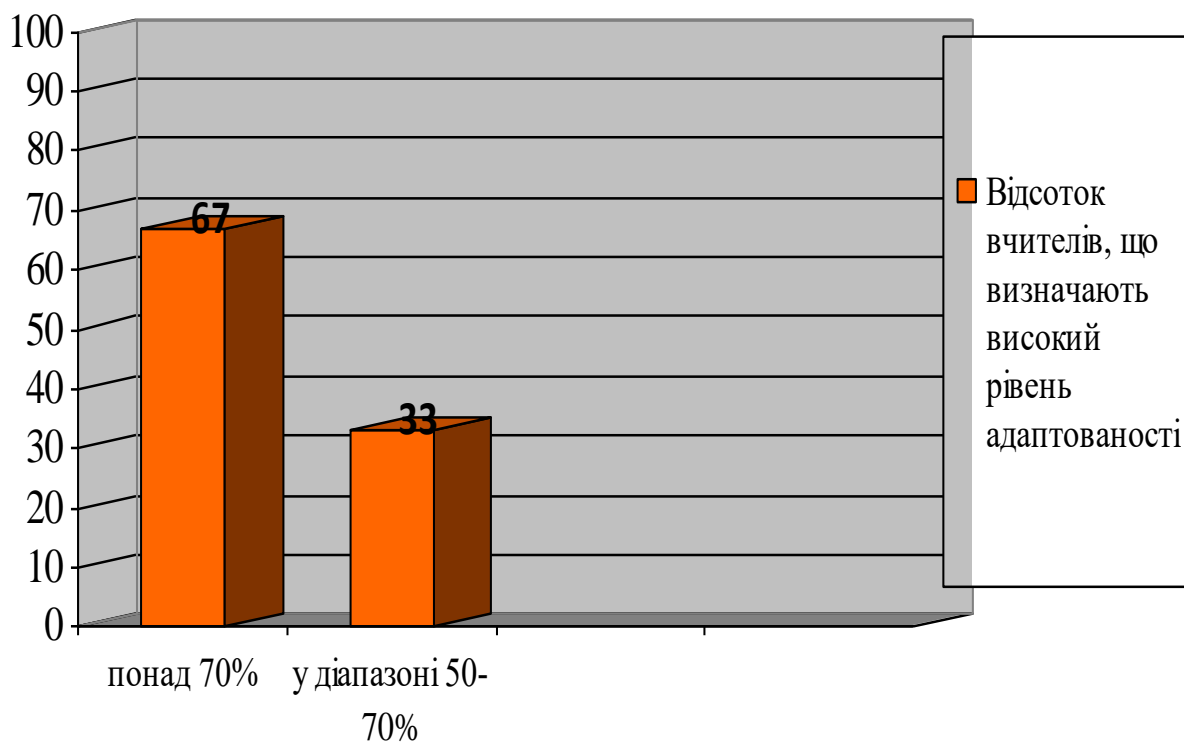

Рис. 2.2. Дані про рівень адаптованості першокласників

На питання про участь психолога у адаптації першокласників вчителі відповіли наступним чином: 80% відповіли, що психолог працює, проводить вправи з дітьми, діагностики та різні методики. 20% вчителів сказали, що психолог проводить тільки діагностику для визначення рівня адаптації першокласників. Всі зазначили, що психолог працює (рис.2.3).

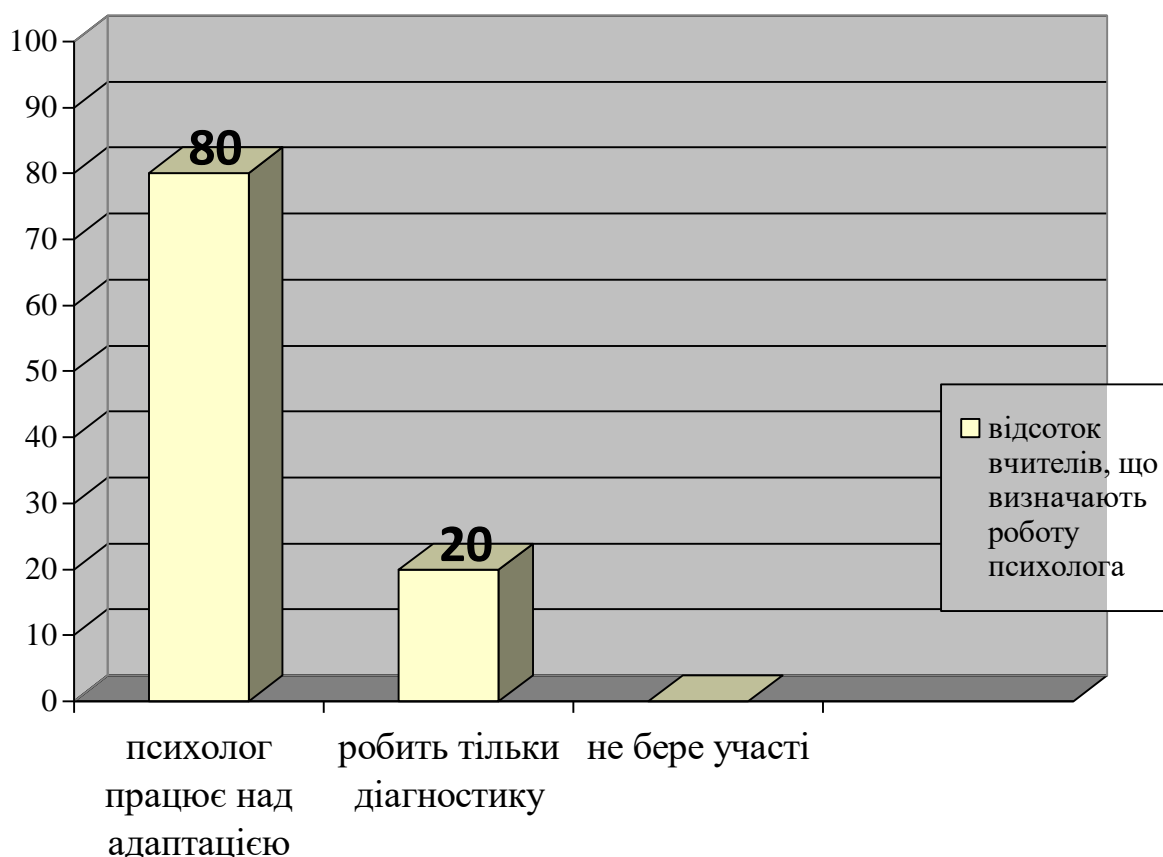

Рис. 2.3. Дані про участь психолога у адаптації першокласників

На питання «Які проблеми найбільше хвилюють батьків у період адаптації дітей?» класні керівники перших класів відповіли наступним чином 34% педагогів відповіли, що батьків хвилює як дитина реагує на свої ситуації успіху чи неуспіху, 40% вважають, що батьків найбільше хвилюють взаємини дітей у класі, 20% вчителів сказали, що хвилює насамперед учбове навантаження. 6% - навчальний режим (рис. 2.4).

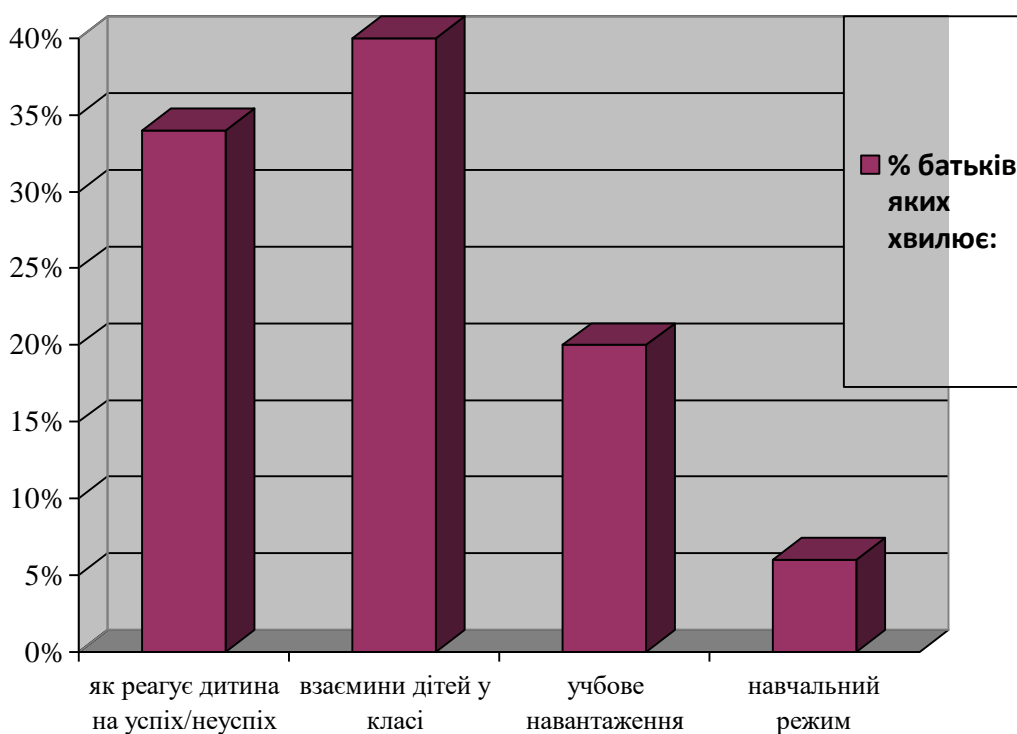

Рис. 2.4. Дані про проблеми які найбільше хвилюють батьків у період адаптації дітей

На питання «Чи потрібна методична допомога у період адаптації першокласників?» 100% освітян відповіли, що потрібна безумовно. Так само одногосно вчителі сказали, що адміністрація школи з педагогічним колективом з адаптації першокласників проводить роботу тільки таку, як відвідування уроків та засідання методичної ради за підсумками адаптації першокласників.

А на запитання «Чи є у Вас своя програма адаптації, яку ви активно використовуєте у своїй роботі» 40% учителів існує своя програма. 12% важко відповісти на це питання. 48% опитаних програми не мають.

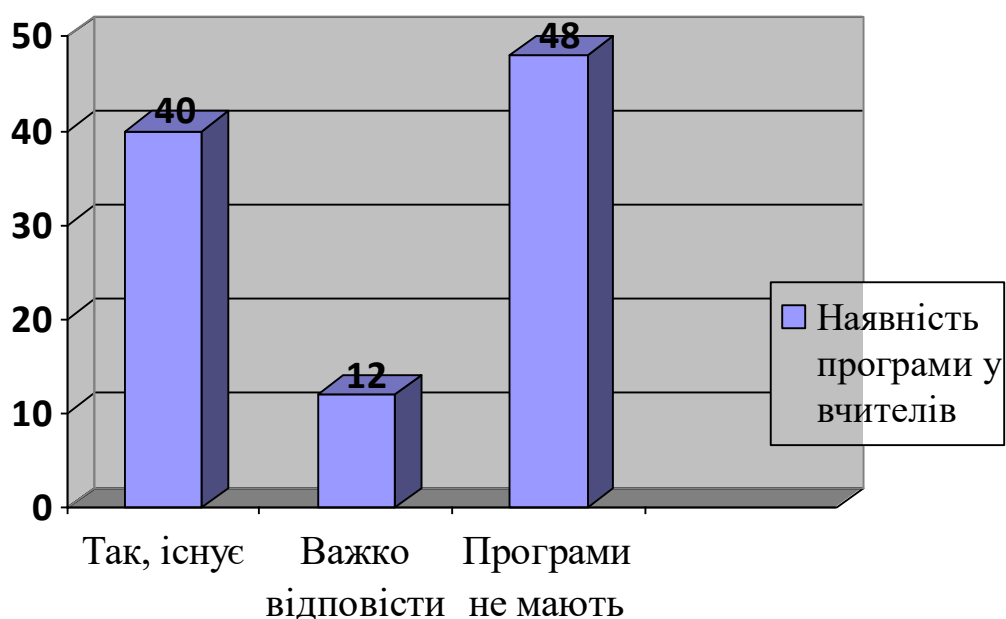

Рис. 2.5. Дані про наявність програми адаптації у фахівців

На запитання «Які труднощі найчастіше у Вас виникають при взаємодії з батьками?» 54% педагогів відповіли, що батьки не зауважують проблеми дитини. 40% сказали, що батьки покладають відповідальність на школу та вчителі. У 6% вчителів не виникають проблеми.

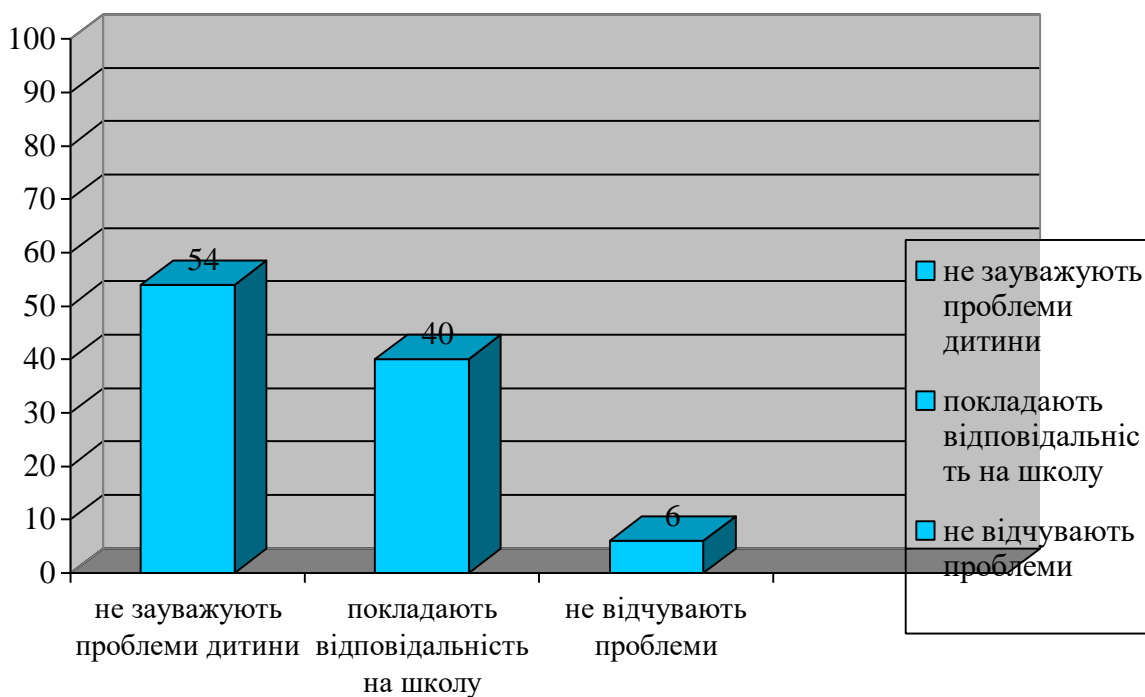

Рис. 2.6. Дані про труднощі взаємодії з батьками

На запитання «Як складається Ваша взаємодія з батьками?» 54% опитаних відповіли, що батьки беруть активну участь та надають всебічну допомогу, 40% відповіли, що батьки відгукуються тільки на прохання вчителя, 6% сказали, що батьки намагаються зайняти нейтральне становище.

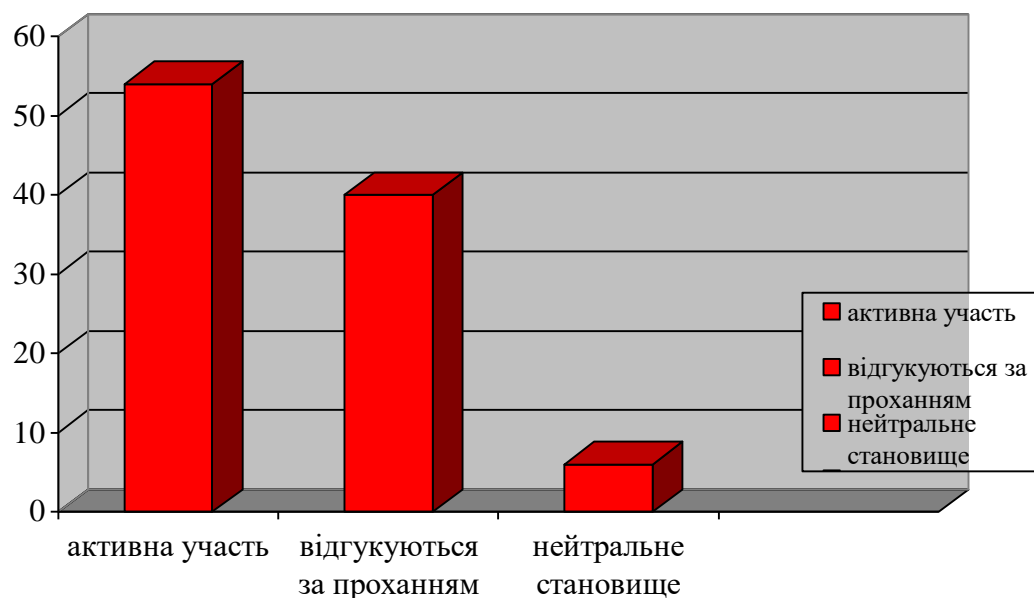

Рис. 2.7. Дані про взаємодію батьків з вчителями

За результатами дослідження можна зробити висновки:

- Є великий відсоток дітей, які демонструють низький рівень адаптації;
- Психолог не регулярно проводить заняття, вправи та різні методики адаптації дітей;
- Консультації психолога з батьками найчастіше відбуваються за бажанням батьків;
- Більшість педагогів вважають за необхідну роботу шкільного психолога з адаптації першокласників;
- Половина батьків не беруть активну участь у взаємодії та педагогом з адаптації, причому деякі батьки намагаються зайняти нейтральне становище;

- У період адаптації найбільше батьків хвилює, як їх дитина реагує на ситуації успіху та неуспіху, а так само взаємини дітей у класі;
- Педагоги виробляють такі труднощі у взаємодії з батьками як покладення відповідальності на школу та вчителів і не зважають на проблеми дитини;
- Вчителі потребують методичної допомоги з адаптації першокласників;
- У 40% педагогів є своя особиста програма, але багато хто використовують її у своїй роботі лише іноді.

Результати методики визначення емоційного ставлення до шкільного навчання «Фарби»

З метою визначення емоційного ставлення до шкільного навчання було проведено методику «Фарби» Г.Ф. Кумаріної. Діти отримали аркуш паперу, на якому намальовано 11 кружечків однакового розміру. Їхнє завдання зафарбувати ці кружечки у певний колір. Кожен кружечок, позначає якийсь предмет. Предмети, які необхідно зафарбувати, це: дзвінок, книга, вчитель, портфель, клас, фізкультура, школа, однокласники, урок, домашнє завдання, зошит. Залежно від кольору зафарбованого кружка визначається: відчуває учень труднощі в навчанні чи ні.

Чим темніший колір кружка, пов'язаного з певним предметом, тим більше цей предмет змушує відчувати першокласника негативні емоції, і навпаки. Зразки виконання завдання представлено на малюнку 2.8.

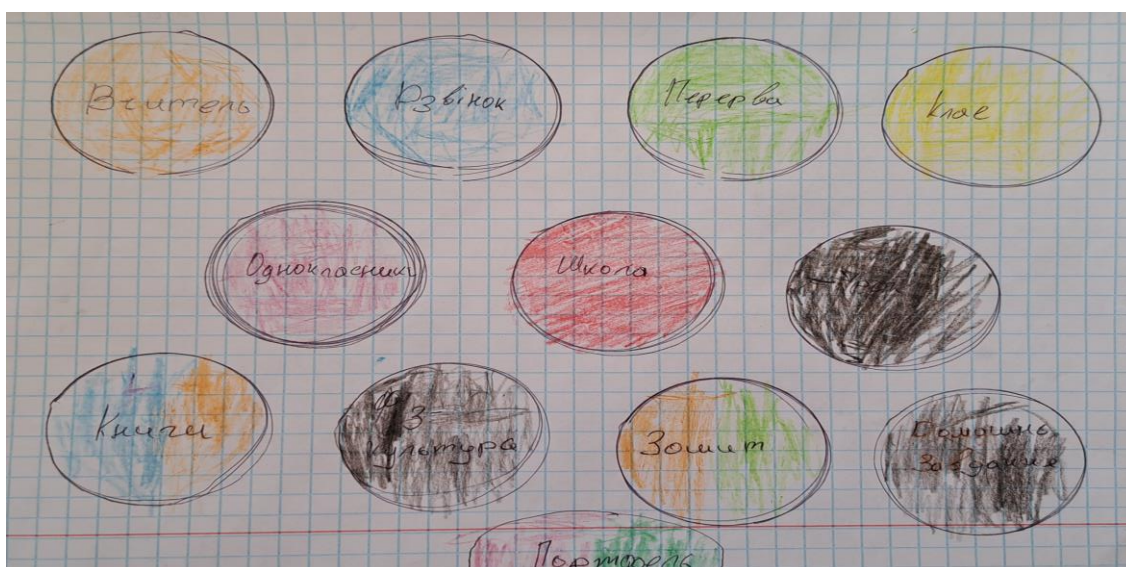
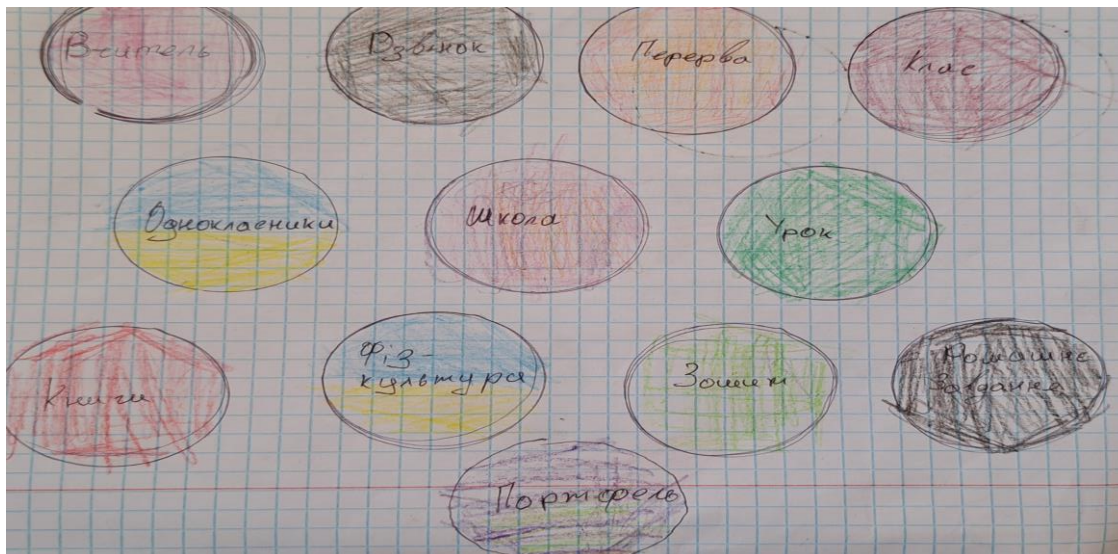

Рис.2.8. Результати виконання тестового завдання емоційного ставлення до шкільного навчання «Фарби» першокласниками

Після проведення діагностичної методики «Фарби» було виявлено результати, які можна побачити у таблиці 2.2.

Виявлено, що у дітей як із нормотиповим розвитком, так і з ООП спостерігається негативне ставлення до таких понять, як «Зошит», "Домашнє завдання", "Однокласники". Загалом у класі спостерігається позитивне емоційне ставлення до школи.

Таблиця 2.2

Показники емоційного ставлення до шкільного навчання

Ім'я	Дзвінок	Книга	Клас	Вчитель	Фізкультура	Зошит	Дом.завд	Школа	Портфель	Однокласники	Урок
Діти з нормотиповим розвитком											
К.М.											
С.В.	темний					темний				темний	
П.Р.	темний	темний			темний		темний		темний		
Н.О.											
В.М.			темний	темний			темний			темний	
М.С.		темний				темний					темний
Т.К.	темний					темний		темний		темний	
П.О.	темний						темний				
К.Є.				темний							
С.В.			темний				темний			темний	
О.Н.			темний			темний					темний
М.Д.					темний		темний			темний	
Л.П.		темний					темний				темний
Діти з особливими освітніми потребами											
К.С.			темний				темний	темний		темний	темний
П.Д.			темний			темний	темний	темний		темний	
М.В.				темний	темний		темний	темний		темний	темний

У зв'язку з наданими даними можемо зробити висновок, що лише мала частина учнів класу мають негативне емоційне ставлення до шкільного навчання. Виходячи з даних дослідження можна зазначити, що більшість учнів мали позитивне емоційне ставлення до школи та до шкільних видів діяльності. У всіх учнів з нормотиповим розвитком світлі відтінки кольорів, за кількістю, домінують над темними, це можна побачити малюнку 2.9.

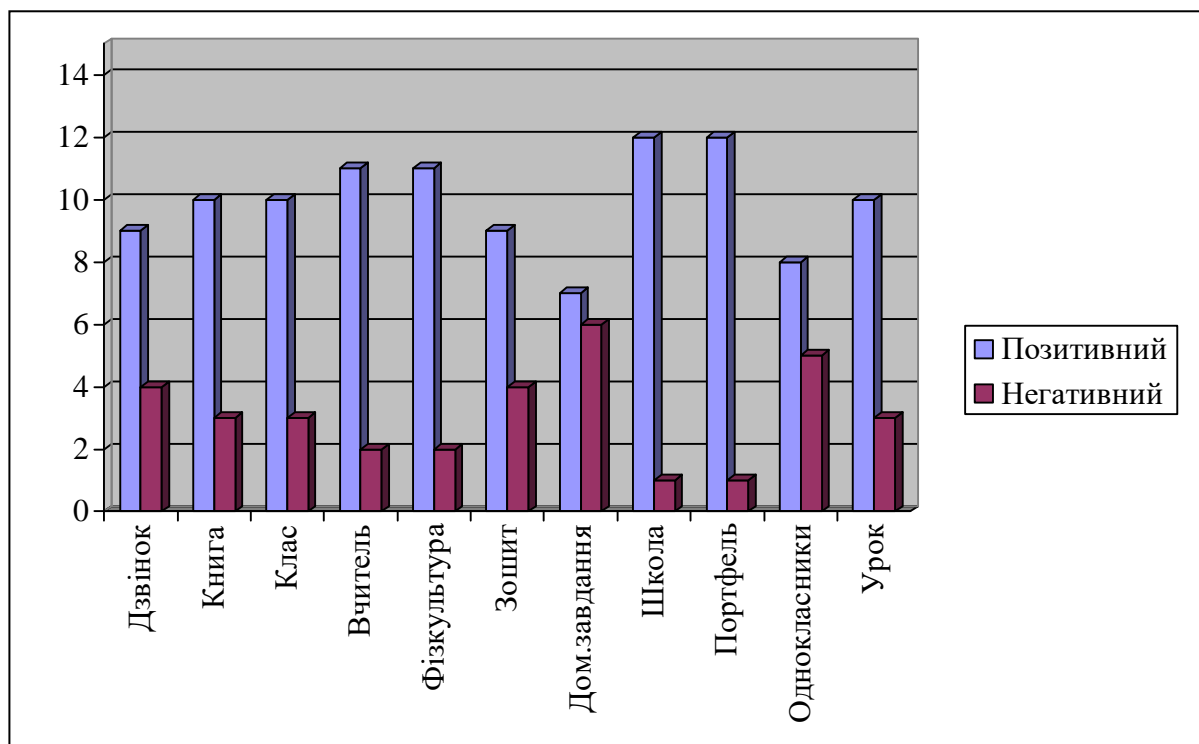

Рис. 2.9. Показники емоційного ставлення до шкільного навчання у першокласників з нормотиповим розвитком

Аналіз даних засвідчує, що у першокласників з ООП емоційного ставлення до шкільного навчання відрізняється від дітей з нормотиповим розвитком. На малюнку 2.9 відображено, що діти з ООП мають негативне ставлення до «однокласників», «школи», «домашнього завдання», «класу» і «уроку».

Зазначимо, що у більшості учнів темні відтінки кольорів, за кількістю, домінують над світлими, це можна побачити малюнку 2.10. Діти відчувають негативні емоції при сприйнятті понять, пов'язаних з навчанням у школі і понять соціального характеру.

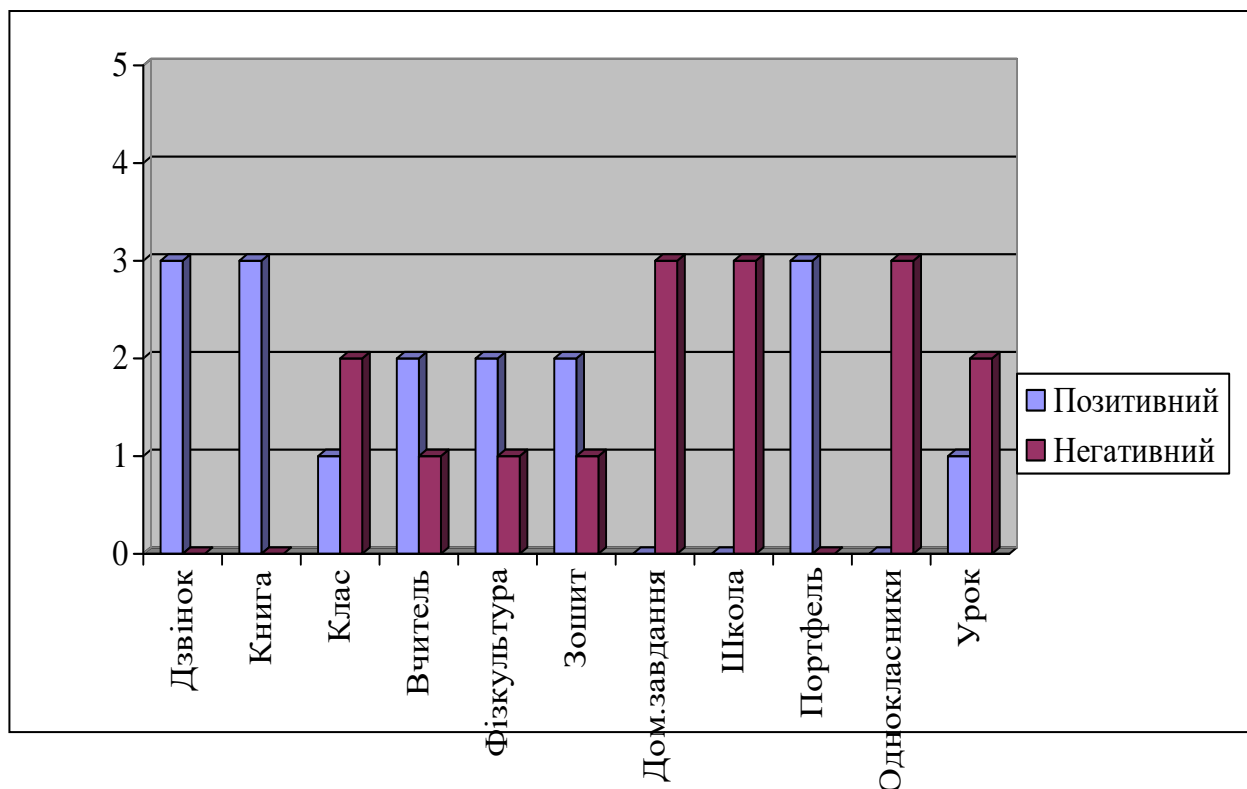

Рис. 2.10. Показники емоційного ставлення до шкільного навчання у першокласників з ООП

Результати дослідження за анкетною шкільною мотивації Н.Г. Лусканової [3].

Для виявлення навчальної мотивації у школярів 1 класу була використано анкету оцінки рівня мотивації Н. Лусканової. При аналізі даної анкети було виявлено такі результати (табл 2.3).

За загальною картиною аналіз мотивації до навчання першокласників носить позитивний характер.

25% (4 учні, нормотиповий розвиток) діти відрізняються наявністю високих пізнавальних мотивів, прагненням успішно виконувати всі вимоги, що пред'являються школою.

Таблиця 2.3

**Показники рівня мотивації до шкільного навчання
першокласників**

Ім'я	Кількість балів за анкету	Рівень мотивації	Рівень мотивації
Діти з нормотиповим розвитком			
К.М.	25	високий рівень шкільної мотивації	5 рівень
С.В.	21	хороша шкільна мотивація	4 рівень
П.Р.	23	хороша шкільна мотивація	4 рівень
Н.О.	27	високий рівень шкільної мотивації	5 рівень
В.М.	21	хороша шкільна мотивація	4 рівень
М.С.	26	високий рівень шкільної мотивації	5 рівень
Т.К.	22	хороша шкільна мотивація	4 рівень
П.О.	21	хороша шкільна мотивація	4 рівень
К.Є.	26	високий рівень шкільної мотивації	5 рівень
С.В.	16	позитивне ставлення до школи	3 рівень
О.Н.	16	позитивне ставлення до школи	3 рівень
М.Д.	23	хороша шкільна мотивація	4 рівень
Л.П.	16	позитивне ставлення до школи	3 рівень
Діти з особливими освітніми потребами			
К.С.	12	низька шкільна мотивація	2 рівень
П.Д.	16	позитивне ставлення до школи	3 рівень
М.В.	11	низька шкільна мотивація	2 рівень

За загальною картиною аналіз мотивації до навчання першокласників носить позитивний характер.

25% (4 учні, нормотиповий розвиток) діти відрізняються наявністю високих пізнавальних мотивів, прагненням успішно виконувати всі вимоги, що пред'являються школою.

У малюнках на шкільну тему вони зображають вчителі біля дошки, процес уроку, навчальний матеріал тощо. Діти чітко дотримуються вказівок вчителя, сумлінні сильно переживають, що отримають зауваження

педагога. Першокласники мають позитивне ставлення до школи, їх школа приваблює саме своєю навчальною діяльністю, що є нормою для цього вікового періоду. Процес навчання цих школярів є мотивованим.

37,5% (6 учнів, нормотиповий розвиток, середня норма.) першокласників приваблює позанавчальна діяльність у школі, завдяки цьому вони також мають позитивний рівень шкільної мотивації. Діти цієї групи досить комфортно почуваються в школі, відвідувати навчальний заклад їм подобається, тому що у ньому можна поспілкуватися зі своїми однокласниками, учителями. учні, які успішно справляються з навчальною діяльністю.

25% (4 учні, нормотиповий розвиток, 1 - ООП) школярів характеризуються тим, що пізнавальні мотиви у таких учнів сформовані найменшою мірою, сам процес навчання не є для них привабливим, але відчуття себе учнем створює у них позитивний настрій. Школа приваблює більше позанавчальними заходами. Діти благополучно почуваються у школі, проте частіше ходять до школи, щоб спілкуватися з друзями, з учителем. Їм подобається мати гарні зошити, портфель, ручки. У малюнках на шкільну тему такі діти зображають, зазвичай, шкільні, але з навчальні ситуації.

12,5% (2 учні, ООП) першокласників виявили найнижчий рівень мотивації до навчання. Школярі на уроках часто займаються іграми, бавляться іграшками, займаються своїми справами. Перебувають у стані нестійкої адаптації. У малюнках на шкільну тему такі малюки зображають ігрові сюжети, хоча побічно вони пов'язані зі школою. (мал.2.11).

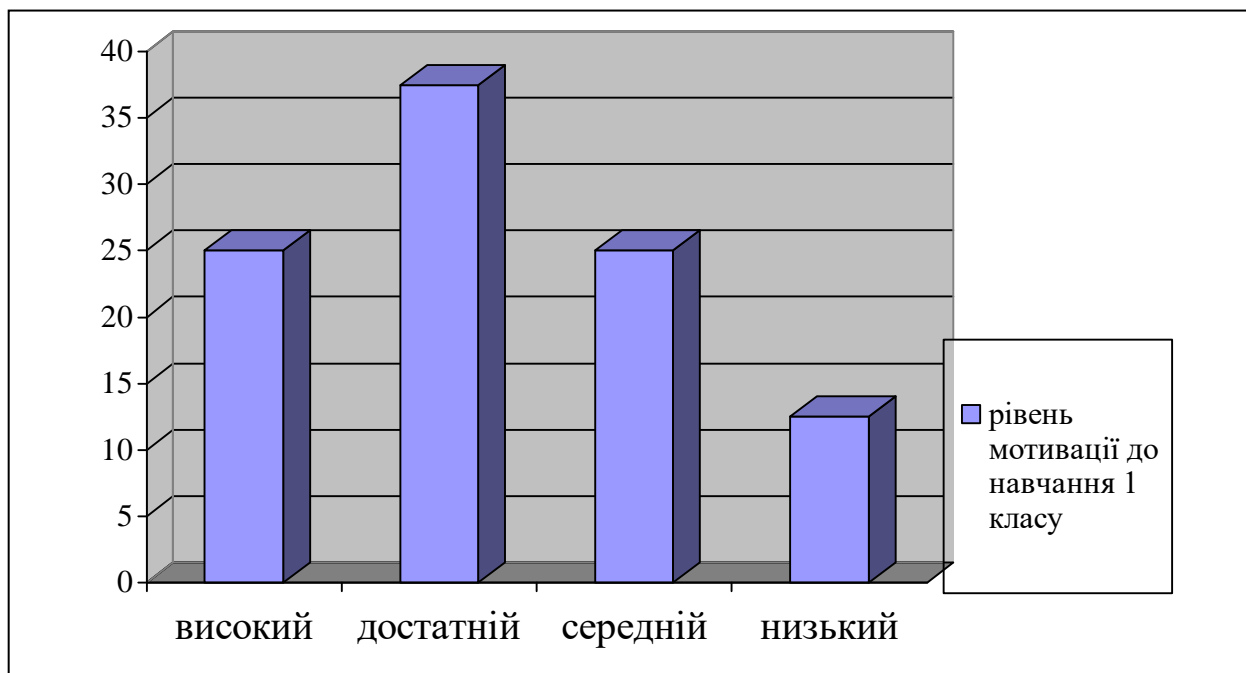

Рис.2.11. Показники рівня навчальної мотивації у школярів 1 класу за Н. Лускановою

Аналіз вмотивованості до навчання в учнів з ООП показав негативну тенденцію, за отриманими даними 2 першокласників з трьох мають низький рівень мотивації, що відображено на малюнку 2.12.

Отже, навчальна мотивація є значним чинником, що впливає адаптаційні процеси. Нерозвиненість внутрішніх мотивів вчення, і навіть широко представлені негативні мотиви в учнів уповільнюють і погіршують як їх соціально-психологічну, так і інтелектуальну і емоційну адаптацію. На загальний результат шкільної адаптації впливають зовнішні чинники як умов навчання, відносини та очікувань батьків і вчителів.

Підсумовуючи результати емпіричного дослідження зазначимо, що за загальними показниками адаптованості до шкільного навчання першокласники мають показники вище середнього. Але, якщо проаналізувати рівень дезадаптованості учнів з нормотиповим розвитком і учнів з ООП, то показники різко відрізняються. У першокласників з ООП спостерігається негативне ставлення до однокласників, школи,

домашнього завдання, класу, уроку, тобто всі складові де проявляються соціальні контакти і взаємодія, що, в принципі, є характерним для їхньої нозологічної групи.

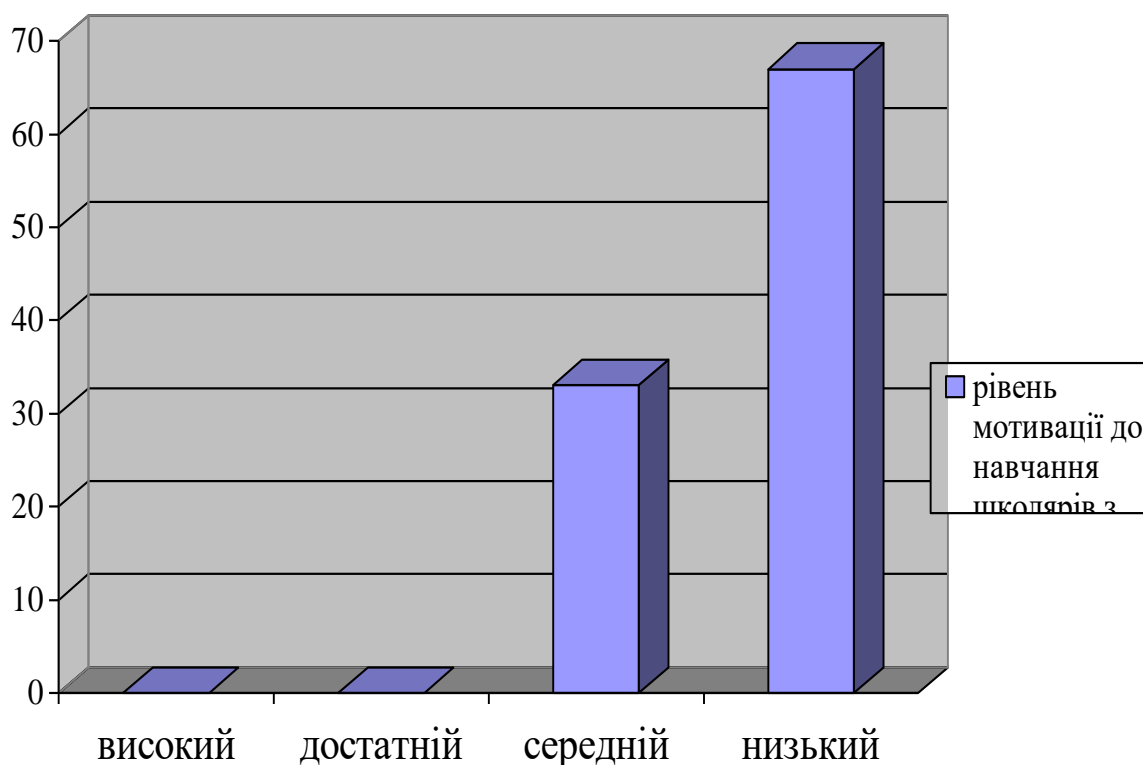

Рис.2.12. Показники рівня навчальної мотивації у школярів 1 класу з ООП за Н. Лускановою

Проведення і аналіз даних отриманих при використанні анкети оцінки рівня мотивації до навчання (за Н. Лускановою) дали можливість визначити рівень її сформованості, що перебуває на низькому рівні у 2 з 3 учнів з ООП. Діти не спроможні виконувати всі вимоги, що пред'являються школою, не намагаються бути старанними, не намагаються проявляти активність. За низького рівня мотивації спостерігається зниження успішності.

РОЗДІЛ 3

ПРОГРАМА ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ АДАПТОВАНOSTІ ДО ШКОЛИ ПЕРШОКЛАСНИКІВ З ООП ЗАСОБАМИ КАЗКОТЕРАПІЇ

Для дітей, які тільки пристосовуються до нових умов, важливо подавати нову інформацію в цікавій для них формі. Не випадково перші уроки у багатьох навчальних закладах відбуваються у вигляді гри.

В даний час продовжує залишатися досить актуальною проблемою адаптації першокласників до навчання в школі, особливо дітей з ООП, що знаходяться на інклюзивній формі навчання. Найбільш гостро вона стоїть у проблемі прийняття правил і вимог поведінки та спілкування, подолання психічної та емоційної залежності від матері (у дітей з ООП, обмеженим колом спілкування, які не відвідували дитячий садок або дітей «тривожних» матерів) [2].

У таких дітей казки формують культурний зміст поведінки. У казках діти знайомляться з різноманітністю світу, формами поведінки, отримують можливість яскраво та образно побачити наслідки вчинків.

Цінність казки в природності та доступності. Діти, спілкуючись із соціально значущими дорослими, можуть розповідати казки-історії, щоб у алегоричній формі висловити зміст, який у прямій формі становить неприємну ситуацію. Дорослі, використовуючи казкові форми, можуть висловити своє ставлення до ситуації, запропонувати варіанти розв'язання. Героями казок можуть виступати як тварини, так і діти чи дорослі.

1.1. Дитяча казка у діагностично-корекційному процесі закладу

Основне призначення казкотерапії – розвиток багатогранної, різнобічної особистості, а також м'яка корекція небажаної поведінки, позбавлення звичок, страхів та комплексів. Казки можуть стати чудовою

підмогою під час виховання дитини. Вони зближують батьків та дітей, дають прекрасні теми для міркувань, відкривають нові цікаві факти.

Казкотерапія – це метод психотерапії, у якому використання різних видів казок, допомагає пацієнтам працювати над своїми різними проблемами та випробуваннями у житті [9].

Казки можуть бути використані як з лікувальною метою, так і для досягнення розважальних, естетичних або виховних цілей. У казкотерапії дитина розповідає свою власну історію, і терапевт допомагає їй аналізувати цю історію та знайти у ній підказки та уроки. Метод має різні форми, включаючи оповідання, читання чи створення власних казок.

Використання казкотерапії допомагає вивчати емоції та випробувати їхнє вираження через переживання казкових персонажів. А також знаходити різні способи вирішення проблем та створення нових, здорових стратегій поведінки [16].

З їхньою допомогою можна усвідомлювати внутрішні суперечності та конфлікти, а також працювати над їх вирішенням. Незвичайна методика допомагає впоратися зі своїми страхами, тривогами та проблемами.

Казкотерапія може бути ефективною формою терапії для дітей та дорослих, а також людей з різними психологічними проблемами, такими як тривога, депресія, криза духовності, проблеми у відносинах та інші [16].

Виділяють різні види казок (рис.3.1) які, відповідно, мають різний зміст, виконують різні функції, використовуються для вирішення різних проблем і завдань.

Казкотерапія - це метод психологічної допомоги, який використовує казки для досягнення різних цілей. Вона може допомогти розвивати мову та інші здібності у дітей [31].

Корекція казкотерапією вирішує такі завдання [31]:

- допомагає дітям розвивати емоційну стабільність та впевненість у своїх можливостях;

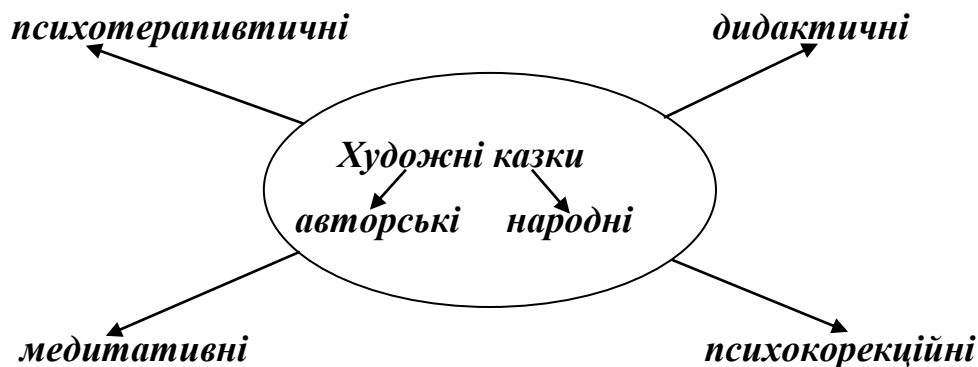

Рис.3.1. Види казок, що використовуються у казкотерапії

- покращує комунікативні навички, сприяє розвитку соціальної адаптації;
- розвиває творче мислення та фантазію, що позитивно впливає на креативний потенціал дитини;
- сприяє формуванню позитивного світогляду та посиленню самоконтролю;
- допомагає долати стресові ситуації, підвищуючи рівень стресостійкості дітей;
- повертає радість спілкування з однолітками чи дорослими людьми за відсутності такого бажання;
- допомагає позбавитися страхів, наприклад, темряви, води, замкнутого простору;
- активізувати захисні механізми психіки;
- вибрати правильне рішення у складній ситуації;
- запрограмувати життєвий план дитини на майбутнє;
- з допомогою асоціацій впливати особистість, виховувати риси характеру;
- викоренити комплекси, наприклад, через свою зовнішність, вагу;

- боротися з розладами, зокрема з такими серйозними, як порушення харчової поведінки, схильність до суїциду тощо.

Преваги методу "казкотерапія"

Казкотерапія для дітей - це метод психотерапії, який використовує казки та їх символічну образну мову для допомоги людям у вирішенні проблем, подоланні труднощів та здобутті душевної рівноваги. Ось деякі з переваг методу казкотерапії [50]:

1. *Ефективність.* Казки можуть дозволити людям побачити себе та свої проблеми з іншого боку, а також навчитися нових навичок та стратегій, що може допомогти їм ефективно вирішувати проблеми.

2. *Гнучкість.* Казки можуть бути адаптовані до будь-якого віку та будь-якої проблеми, що робить метод казкотерапії гнучким та універсальним.

3. *Мінімальний стрес.* Один з ключових принципів казкотерапії - використання безпечного терапевтичного середовища, що означає, що люди можуть відчувати себе комфортно і діяти на своїй власній швидкості, що може допомогти їм почуватися більш розслабленими і менш схильними до стресу.

4. *Вияв креативності.* Казки можуть стати можливістю для людей висловити свої думки, почуття та бажання. Процес створення своєї історії може стати формою прояву креативності, що, своєю чергою, може допомогти у знятті негативних емоцій чи несвідомих конфліктів.

5. *Самопізнання.* Корекція казкотерапією допомагає краще зрозуміти свої думки та почуття, скласти новий спосіб свого життя, поведінки та робити більш здорові рішення.

Казкотерапія для дітей – це ефективний та унікальний метод терапії, який може допомогти подолати труднощі та досягти психологічного благополуччя.

Форми роботи казкотерапії

Казкотерапія для молодших школярів має такі форми [50]:

- обговорення прочитаної казки;
- розбір та оцінку поведінки персонажів;
- розігрування сюжету за допомогою ляльок;
- малювання ілюстрацій;
- зміна сюжету;
- переказування казки та розповідь навпаки;
- вигадування казки за певною моделлю.

Казкотерапію ефективно використовують фахівці, які працюють із дітьми – логопеди, психологи та педагоги. Залежно від цього, у якій сфері застосовується метод, фахівці можуть переслідувати свою мету.

У педагогіці також казкотерапія використовується часто. Метод дозволяє досягти цілей: сформувати правильні цінності та уникнути девіантної поведінки; прищепити впевненість у собі та підвищити самооцінку; скоригувати характер; нав'язати вірні стереотипи з прикладу персонажів з казок; підтримувати моральні настанови, формувати поняття добра і зла; розвивати творче мислення, фантазію; формувати впевненість у благополучному вирішенні проблем [6].

Не менш затребуваний метод і в логопедії, особливо з дітьми дошкільного віку. Тут фахівці з допомогою казок домагаються приголомшливих результатів, можуть розвинути: фонематичне сприйняття звуків, їхнє розрізнення; артикуляцію та вимову; поняття складів та складоподілу слів; побудова осмислених послідовних речень; навик побудови висловлювань – діалогів, монологів, переказів.

Незалежно від того, в якій сфері використовується казкотерапія, і яку конкретну мету переслідує фахівець, казка завжди допомагає в одному: з її допомогою у дитини формується вірний образ (поведінковий, мовний, моральний) на прикладі казкових героїв, ситуацій та сюжетів.

Методи казкотерапії [6]

Залежно від віку дитини та завдань казкотерапії можна використовувати різні методики. Іноді можна їх комбінувати чи чергувати. Тому, при складанні плану занять можна взяти за основу творчий підхід. Або навіть діяти за втіленням, довірившись інтуїції. У такому разі важливо заздалегідь дізнатися про основні принципи та поширені помилки.

Існує досить багато готових терапевтичних казок, але все одно найкращий варіант - коли казку для дитини складають батьки. Мама та тата набагато краще знають особливості своєї дитини і можуть привнести до казки більше епізодів із життя сім'ї. Таким чином дитині буде простіше ідентифікувати себе з головним персонажем казки.

Але також можна залучити до складання казки і саму дитину. Основна перевага цього в тому, що з'являється можливість вислухати дитину, дізнатися, що саме її хвилює. Включення дитини у творчий процес дозволяє побачити хід її думок, що зазвичай, дозволяє зрозуміти, яка сфера життя, частина її внутрішнього світу потребує допомоги, корекції чи розвитку.

Другий важливий бонус – це активне залучення уяви та розвиток творчого мислення. Діти, яким довелося виступити у ролі авторів, добре фантазують, згодом зможуть вигадувати самостійні сюжети та образи.

При цьому складання казки в разі складніше, ніж класичне оповідання, тому що доводиться стежити за загальним перебігом оповідання. Адже мета – підбиття підсумків, тому не можна повністю довіритися уяві дитини та плисти разом із нею за течією. Десь, в основних моментах казки, доведеться брати управління оповіданням на себе, щоб не порушився основний висновок, не пішла мораль [11].

Малювання цього способу можна використовувати як самостійну терапію, так і в комплексі з казкою. Бувають випадки, коли дитина відмовляється від читання казок і в такому разі допоможе може прийти малювання. Можна попросити дитину намалювати будь-який казковий

сюжет. Другий варіант після прочитання казки можна дати дитині завдання – намалювати ілюстрацію до всієї казки чи якогось конкретного моменту.

Треба проаналізувати кольори, деталі картини, рівень промальовування і загальний настрій зображення. Оцінюючи вибір сюжету для ілюстрації і малюнок можна зробити висновки про те, що зараз тривожить дитини [11].

Наприклад, якщо головний герой намальований маленьким і збоку аркуша, це може говорити про почуття незахищеності у дитини або про низьку самооцінку [31].

Обігрування казки [31]

Можна затіяти справжній театр або використовувати під час постановки підручні матеріали – іграшки, ляльки. Тут потрібно почати аналізувати участь дитини від початку – за якого персонажа вона захотіла грати? Можна додатково спитати, чому вона обрала саме цього героя?

Якщо в ході постановки дитина сама приміряє на себе роль, то важливо нагадати їй, що вона повинна якнайпереконливіше передати характер казкового героя. Дитині доведеться вжитися в роль, приміряти модель поведінки, відчувати позитивні і негативні емоції. Причому при постановці характер, як правило, буває в перебільшеній формі, щоб було простіше його зобразити. А психолог уважно стежить за інтонаціями, жестикуляцією та мімікою дитини, щоб визначити напрямок подальшої роботи.

Другий варіант обігрування казки – це лялькова вистава. При спільному виготовленні ляльок можна багато сказати про психоемоційний стан дитини – які матеріали, кольори вона бере для одягу, на які деталі наголошує [31].

Метод обігрування казки дозволяє: покращити порозуміння між батьками та дітьми; розвинути мовлення та навички спілкування, побудови

діалогу; задіяти уяву, фантазію та творче мислення; розвинути дрібну моторику; зняти емоційну напругу.

При виборі казки потрібно відштовхуватися від віку дитини і від проблеми, яку ви помітили, наприклад: Якщо дитина відчуває труднощі зі спілкуванням, варто вибирати розповіді про комунікабельних персонажів, в яких славиться міцна дружба («Вінні Пух», «Пітер Пен», "Пеппі довга панчоха").

Якщо потрібно коригувати небажану поведінку, віддавайте перевагу казкам, у яких герой отримує урок і перевиховується («Морозко», «Король Дроздобород»).

Жадінам варто послухати «Казку про золоту рибку» або «Яблуко». Якщо переїзд, похід у перший клас лякають, зупиніться на казках із сюжетом подорожі, наприклад, «Дюймовочка» або «Аліса в країні Див». Коли дитину замучили страхи, почитайте разом казки про сміливців, які подолали всі складнощі (Лускунчик, Чиполіно).

Проблеми під час роботи з казками [34]. У зв'язку з великою кількістю дитячої літератури не завжди легко знайти хорошу готову казку для терапії. Іноді світогляд автора кардинально відрізняється від вашого і може статися заміна цінностей, які ви хочете прищепити дитині. Іноді автор казки так бажає викоринити якусь небажану поведінку юного читача, що намагається залякати чи присоромити його. І це може не просто не допомогти у вирішенні проблеми, а й створити ще кілька нових тривог. Тому дуже важливо самому дорослому прочитати казку перед тим, як працювати з нею разом з дитиною.

Іноді діти можуть відмовлятися від прочитання казки, у такому разі на них не можна тиснути і наполягати. Мине час, і дитина сама попросить почитати разом. А може, обере іншу історію? У такому разі варто прислухатися до її думки, часто вибір продиктований внутрішньою потребою чи проблемою, що допомагає вирішити ця книжка.

Іноді, дорослі самі порушують весь позитивний ефект від терапії, вставляючи зайве повчальні фрази.

Особливість казкотерапії у м'яких, ненав'язливих висновках, дитина інтуїтивно їх зробить та усвідомить. А ось груба прямолінійна фраза на кшталт «Ти теж можеш потрапити в таку неприємну ситуацію, якщо не перестанеш...» легко може звести на нівець весь позитивний ефект казкотерапії [34].

Психологи рекомендують взагалі не обговорювати казку після її прочитання. Дитина повинна усвідомити її, прожити її, пропустити через свій світ, але цього потрібно час. Тільки тоді, коли вона сам захоче поговорити про казку або попросить прочитати її ще раз, можна обмінятися думками та ненав'язливо висловити свою думку про поведінку героя, але без повчального тону.

Щоб не допускати поширених помилок під час казкотерапії, варто скористатися нескладними рекомендаціями [49]:

- Краще, коли дорослий розповідає, а не читає казку. потупившись у книжку, дуже складно стежити за реакціями дитини на повороти сюжету.

- Якщо дитина сама починає фантазувати, не переривайте її. Це чудова нагода простежити за її перебігом думки. Навіть якщо дитина з вами не згодна, не тисніть і не переконуйте її. Через це дитина тільки замкнеться у собі і не вийде на відкритий контакт. Навчіться слухати і чути свою дитину.

Отже, казкотерапія - напрочуд багатогранна техніка, яка може допомогти у вирішенні безлічі проблем. Але при прочитанні казок разом з дитиною завжди необхідно пам'ятати, що насамперед, це творчий процес, який має приносити задоволення і вести до зближення.

1.2. Психопрофілактичні та корекційні казки для шкільної адаптації дитини з ООП

Діти з ООП – це діти, які мають фізичні та (або) психічні порушення, які перешкоджають освоєнню освітніх програм. І ця категорія дітей є надзвичайно неоднорідною. Це визначається, передусім, тим, що до неї входять діти з різними порушеннями розвитку.

Період адаптації таких дітей досить складний період як для дитини, так і її батьків, проблеми спостерігаються в момент початку відвідування ЗДО, переведення в нову групу, на початку відвідування школи, переходу з молодшої ланки в середню та із середньої в старшу [14].

Саме в ці періоди адаптації фахівці відзначають у дітей погіршення здоров'я, психологічні та соціальні проблеми. Успішна адаптація дозволяє закласти фундамент психологічного благополуччя дитини надалі. Одним із важливих факторів є підтримка дорослих – батьків та педагогів. Адаптація проходить успішно і дорослі зауважують, що дитина задоволена освітнім процесом (їй подобається відвідувати садочок, школу, вона не відчуває невпевненості та страху), справляється з навантаженням і досить самостійна при виконанні доручень чи завдань [14].

Розробляючи систему заходів у ході супроводу дітей з ООП щодо профілактики їхньої дезадаптації в установі, слід звернути увагу на факт необхідності комплексного підходу в їхньому навчанні та вихованні, об'єднанні зусиль освітніх, медичних закладів та родини.

Роботу з профілактики дезадаптації дітей з ООП рекомендують організовувати за трьома блоками [17]:

Корекційно-розвиваюча робота.

Робота із батьками.

Робота з освітянами.

Корекційно-розвиваюча робота з "особливою дитиною" проводиться в ігровій формі з використанням наочних засобів.

Принципи роботи [12, 17]:

Принцип гуманізації – передбачає зверненість до особистості дитини, забезпечення умов навчання, виховання та розвитку відповідно до її здібностей і можливостей.

Принцип системності та доступності передбачає використання предметно-циклової структури, на основі якої будується зміст.

Доступність – відповідність віку, рівню підготовленості та пізнавальним можливостям дитини.

Принцип діяльній спрямованості - передбачає безпосередній зв'язок вимог до знань та вмінь зі змістом діяльності.

У більшості дітей з обмеженими можливостями спостерігається недорозвинення моторики, порушення просторової орієнтування; інтелектуальні та мовні порушення, порушення в емоційно-особистісній сфері.

Усі заняття із програми мають структуру казкотерапевтичних [12]:

1-й етап. орієнтація. Знайомство.

2-й етап. Ритуал "входження" у казку

3-й етап. Розповідь, читання та твір казки. Аналіз казки.

4-й етап. Драматизація.

5-й етап. Ритуал "виходу" з казки (повинен бути таким самим як і ритуал "входження").

6-й етап. Інтеграція (зв'язок нового досвіду із реальним життям).

7-й етап. Резюмування.

Цінність казки як педагогічного прийому неоціненна і значення її велике. Казка дає можливість [12]:

- Виховувати у школяра адекватне ставлення до світу, прийняте у соціумі.

- Передати дитині необхідні моральні норми та правила у доступній формі.
- Розвинути творчий потенціал та креативність.
- Розвинути вміння знаходити припущені помилки та їх виправлення.

Використання казкотерапії є сильним чинником профілактики шкільної дезадаптації.

Запропонована програма казкотерапії розроблена Панфиловою М.А. «Лісові» казки» [39] допомагають першокласникам, старшим дошкільнятам та учням початкової школи адаптуватися до школи та колективу, поліпшити ставлення до уроків, вирішити та подолати шкільні конфлікти. Тобто виступають в якості діагностичних, профілактичних та корекційних заходів які з легкістю може використовувати вчитель у своїй практиці.

Казки про героїв з Лісової школи діти з нетерпінням чекають, розмовляють про вчинки героїв, розуміють їхні причини, навчаються прощати та любити [39].

Розіграє ігрову ситуацію вчитель. В інсценуванні використовуються м'які іграшки. Введення нових персонажів відбуватиметься поступово. Залежно від психологічної ситуації до інсценування можуть підключитись діти.

Керівна роль залишається у вчителя, який має уважно спостерігати за розвитком сюжету та направляти учасників для вирішення проблеми у позитивному ключі. Після знайомства з черговою казкою необхідно обговорити з дітьми лісових героїв. Рефлексія допомагає усвідомлювати неправильну поведінку, власні думки та почуття, ставати на позитивний шлях змін [35].

Шкільні правила та вимоги через інсценування засвоюються краще, оскільки сприймаються через приємні візуальні та емоційні образи.

Казковий герой може бути використаний як «захисник» (для дітей які важко переживають навіть короткочасну розлуку з матір'ю) або як засіб заохочення.

У першому класі казкові персонажі можуть включатись у навчальну діяльність, «приходячи» на заняття або використовуватися у позакласній діяльності, зокрема на класній годині.

Проте, слід забувати, що «казкотерапія» -це метод дитячої клінічної психології. Як будь-який психологічний метод, він вимагає великої відповідальності та обережності. Принцип «не нашкодь» актуальний у застосуванні казки. Яскраве образне мислення молодших школярів може створити внутрішні картинки, які здаватимуться дитині страшнішими, ніж реальні ситуації [12].

Казки про шкільну адаптацію

Багато дітей із тремтінням і хвилюванням переступають поріг школи. Адже їхня особистість стала займати більш значну соціальну позицію - школяра. Ця урочиста подія іноді затьмарюється тривогою, страхом невідомості. Щоб уникнути негативних емоцій у першокласників, допомогти їм у адаптації до школи, пропонуємо ці казки.

Співпереживаючи казковим героям, діти звертаються до своїх почуттів. Першокласникам легше рефлексувати свої вчинки, усвідомлювати причини своїх заворушень через казкові образи лісових школярів. Типовий опис шкільних атрибутів, класу, правил та ін дозволить знизити шкільну тривогу у дітей, сформувати позитивні моделі поведінки в реальному житті.

Зразки, текст та зміст проведення казок наведено у таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Зміст казок про шкільну адаптацію

Назва	Зміст
"Лісова школа"	<p>Жив-був Їжачок. Він був маленький, кругленький, сірого кольору, з гостреньким носиком та чорними вічками-гудзиками. На спині у Їжачка були справжнісінькі колючки. Але він був дуже добрим і лагідним. А жив Їжачок у школі.</p> <p>Так, у звичайній школі, де було багато дітей, яких навчали мудрі вчителі. Як він сюди потрапив, Їжачок і сам не знав: може, якийсь школяр приніс його для "живого куточка" ще крихітним, а може він і народився в школі. Скільки Їжачок себе пам'ятав, він завжди згадував шкільні дзвінки, теплі руки дітей, смачні частування та уроки.</p> <p>Дуже подобалося Їжачку, як проходили уроки. Разом із дітьми Їжачок навчався читати, писати, рахувати, вивчав та інші предмети. Звісно, це було непомітно для людей. Їм здавалося: бігає Їжачок, радіє життю. А Їжачок мріяв...</p> <p>І мріяв він про те, що коли виросте, стане учителем і зможе навчити своїх лісових друзів усьому, що вмів і чого навчився сам у людей у школі.</p> <p>Ось Їжачок став дорослим, і настав час здійснитися його мрії. Лісові жителі збудували справжню школу, в якій навчатимуться зайченята, лисята, вовченята, мишенята та інші звірята. Вчитель-Їжак готував клас до прийому першокласників. У світлій кімнаті стояли стільці, стільці. На стіні висіла дошка, де можна писати крейдою. Їжак приніс підручники – книжки з картинками, які допоможуть навчити писати, рахувати.</p> <p>Сорока принесла до Лісової школи блискучий дзвінок.</p> <p>- Навіщо ти принесла до школи якусь іграшку? - спитав у Сороки Сторож-Крот. - Адже в школі не грають, а навчаються!</p> <p>Сорока поважно відповіла:</p> <p>- Мене Їжак попросив. Я відповідатиму за дзвінки.</p> <p>- А навіщо нам дзвонити? Школа ж не пожежна машина! - здивувався Крот. Ех, ти нічого про школу не знаєш! Якщо дзвенить дзвінок - значить, час на урок. А якщо на уроці дзвінок, значить, час відпочити, друже! - затріщала Сорока.</p> <p>- Стривай, Сороко, поясни мені ще раз. Якщо хлопці прийдуть до школи, то почувши дзвінок, побіжать на урок?</p> <p>- Так, тільки не втечуть, а підійдуть до столиків, чекатимуть початку уроку, - відповіла Сорока.</p> <p>- Це вірно! - підхопив Їжак. – Саме так роблять справжні школярі.</p> <p>- То наші хлопці-звірята можуть і не знати ці правила? - захвилювався Крот.</p> <p>- Прийдуть до школи і впізнають! - Знов затріщала Сорока.</p> <p>- Так, - підтвердив Їжак, - дізнаються, як стати школярем, як правильно писати, рахувати і багато іншого.</p> <p>Їжак, Крот та Сорока затихли. У Лісовій школі було тихо та свіжо. В очікуванні першокласників дерева на шкільному дворі причепурилися і шелестіли своїм жовто-червоним листям. Здавалося, вони теж розмовляють.</p> <p>- Час, час! - Оголошує всьому лісі клен.</p>

Продовження таблиці 3.1

	- До школи, до школи! - шепоче берізка.
Букет для учителя.	<p>У лісі переполох. Заєць бігає цілий день у пошуках сумки для синочка. Зайчєня зібралось завтра до школи, а портфеля немає. Як же йому книжки та зошити носити? Білка обіцяла допомогти. Вона своїй дочці-то справжній портфель змайструвала, з відділеннями, з ремінцями і кишеньками.</p> <p>А Ведмедиця працює над костюмом для Ведмедика. "Адже до школи треба чепурним йти, як на свято", - ласкаво примовляла вона, відгладжуючи білий комірєць сорочки.</p> <p>Лисичка хвилюється: "Треба Лисєня помити, розчесати, красиво і акуратно хвостик укласти, а його все немає, все дєсь із Вовчєнятком грає!"</p> <p>Але Лисєня, Вовчєня, Ведмежа разом з Білочкою та Зайчєням займалися важливою і необхідною справою. Наші майбутні першокласники у лісі збирали букет для свого вчителя. Збирали та розмовляли.</p> <p>- Ой, Білочко, як же ти будєш у школі вчитися? Ти все стрибаєш та стрибаєш, - хвилювався за подружку Лисєня.</p> <p>- Не знаю, - відповіла Білочка, - я справді не можу всидіти на місці спокійно.</p> <p>- Нічого, - заспокоїло її Зайчєня, - там, кажуть, перерви будуть, ось на них і пострибаєш.</p> <p>- Перерви? - здивувалося Вовчєня. - А мені тато казав, що в школі будуть уроки, на яких навчатимемося, дізнаватимемося про щось нове.</p> <p>- Це правильно! - підтримав друга Ведмедик. - Для цього ми до школи і йдемо.</p> <p>- Так, але весь час вчитися, довго сидіти за столами ми не зможемо, втомимося, - пояснювало Зайчєня, тож придумали перерви, де можна відпочити, пограти.</p> <p>- Поживемо - побачимо, - пробурчав Ведмедик, - а зараз давай квіти найкрасивіші вибирати, щоб Вчителю-Їжачку сподобалися.</p> <p>- А який він – вчитель? - поцікавилася Білочка. - Добрий він чи злий?</p> <p>- Не знаю... - міркувало Вовчєня.</p> <p>- Найголовніше, мені здається, щоб він був розумним, щоб багато знав та вмів.</p> <p>- А я хочу, щоб добрим був, - продовжувала Білочка, - щоб усе дозволяв.</p> <p>- Уяви собі, що тоді за уроки будуть! - здивувалося Лисєня.</p> <p>- Одному дозволили кричати, іншому скакати, а третьому грати в іграшки! Всі хлопці-звірята весело засміялися.</p> <p>- Мені хотілося б вчителя доброго, але суворого і справедливого, щоб зміг зрозуміти і пробачити, допомогти у скрутну хвилину і щоб на уроці з ним було цікаво, - закінчила свої міркування Білочка.</p> <p>- Так, це було б добре... - підтвердив Ведмедик.</p> <p>- А мені здається, що кожному з нас свій учитель мріється, - тихо промовило Зайчєня.</p> <p>- Ти щось засумував, Зайчєня, боїшся? - здивувалося Вовчєня. - Сміливіше! Хай буде вчитель такий, який він є, а не вигаданий!</p> <p>- А мені мама казала, що в учителя йдуть тільки ті, які люблять дітей і</p>

Продовження таблиці 3.1

	<p>хочуть їх багато чого навчити! - Вигукнула Білочка. - Ой, хлопці, дивіться, який у нас великий та гарний букет вийшов! - Зраділо Лисеня. "Напевно, нашому вчителю буде дуже приємно!" – подумали завтрашні першокласники.</p>
Смішні страхи	<p>Настало перше вересня. Для першокласників – це особливий день: день знайомства зі школою, з учителем, із класом. Сонечко посміхалося нашим першокласникам, ще теплий вітерець підганяв їх у дорозі.</p> <p>Акуратні, гарні, зі справжніми портфелями та з яскравим букетом квітів наближалися вони до Лісової школи. Біля школи учнів зустрічав Вчитель-Їжачок. Він уважно розглядав кожного учня та добродушно посміхався. Букет йому дуже сподобався, Їжак оцінив старання хлопців. "Дякую!" - промовив Вчитель, і його очі засвітилися веселими вогниками.</p> <p>Сорока галасливо вітала учнів дзвінком, який луною рознісся по всьому лісі.</p> <p>- Прошу всіх пройти до класу та вибрати парту, де вам буде зручно вчитися! - урочисто промовив Їжак.</p> <p>Першокласники обережно пройшли за вчителем, але, побачивши світлий клас, озирнулися і сміливо знайшли собі потрібне місце.</p> <p>- На першому уроці сьогодні ми знайомитимемося, - спокійно промовив Їжак. - Ви розповісте, як вас звать, чим любите займатися. Кожен із учнів розповідав про свої улюблені ігри, мультики, книги і навіть про улюблені солодощі. Тільки Зайченя нічого не розповідало. Воно стиснувся в грудочку і сховалося за парту так, що виглядали одні тремтячі вушка. Їжак не одразу звернувся до нього, почекав, поки всі учні висловляться.</p> <p>- А як тебе звати? І чим ти любиш займатись? - пролунало над заячим вушком.</p> <p>- Я? Не знаю! — тремтячим голосом прошепотіло Зайченя.</p> <p>- Хто тебе так налякав? - занепокоївся Вчитель.</p> <p>- Бра-братик... - відповів Зайченя, - він сказав, що в школі мене провчать як слід, так ще каратимуть хмизом.</p> <p>Усі першокласники розсміялися.</p> <p>- А що ще розповідав твій братик про школу? - продовжував питати Їжак.</p> <p>- Він казав... - уже сміливіше промовив Зайчик, - що у вас дуже гострі голки і що неслухняних учнів Ви дуже ними колете.</p> <p>Їжак, усі учні і навіть сам Зайченя дружно сміялися.</p> <p>- Так, твій братик - фантазер! - з усмішкою сказав Учитель-Їжачок. - Напевно, йому не хотілося відпускати тебе до школи, бо не буде з ким грати. Ось він і вигадав ці страшилки.</p> <p>- Мабуть... - уже спокійно відповідало Зайченя, - ще воно образилося на мене за те, що я навчився краще його стрибати і бігати.</p> <p>- А ти любиш бігати та стрибати? - Уточнив Вчитель.</p> <p>- Дуже! - радісно відповіло Зайченя.</p> <p>- Дуже добре! Значить, ти будеш на фізкультурі найкращим учнем! А на перерві допоможеш організовувати рухливі ігри для відпочинку.</p> <p>Після цих слів Учителя пролунав дзвінок з уроку, і Їжак запросив хлопців у коридор відпочити.</p> <p>Першокласники з усмішкою виходили з класу, а Зайченя впевнено крокувало попереду всіх.</p>

Казки про ставлення учнів до уроків, знань.

У період адаптації до школи у дітей часто спостерігаються складнощі щодо уроків, домашніх завдань, оцінок. Для одних учнів оцінки є дуже потужним стимулом, а для інших це серйозна перешкода розкриття своїх можливостей, причина виникнення шкільних страхів. Адекватне ставлення до результатів дозволяє зрозуміти дітям логіку процесу навчання, пряму залежність оцінки від витраченої праці чи засвоєння матеріалу. Якщо учні вже в початковій школі зможуть усвідомити умовність оцінок, а також ймовірність та можливість за бажання їх покращувати, виправляти, то вирішення проблем, подолання труднощів для них буде звичною справою. Віра у свої сили, прагнення успіху, оптимізм будуть вірними супутниками протягом усього їхнього життя.

Зразки, текст та зміст проведення казок наведено у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Зміст казок про ставлення учнів до уроків, знань

Назва	Зміст
Домашнє завдання	<p>Після дня народження важко було Вовченятку зосередитися на домашньому завданні. Йому згадувалися ігри, музика та сміх, але тільки не школа, не математика. Однак він ще пам'ятав слова вчителя щодо перевірки вирішення завдань. І Вовченя з небажанням дістало підручник і кілька разів перечитало умову завдання.</p> <p>- Нічого не розумію! - крикнув він у розпачі і зачинив книгу.</p> <p>- Що трапилося? - поцікавився його тато, відірвавшись від читання "Лісової газети".</p> <p>- Такі важкі завдання вигадували, що в них ніхто не розбереться! - продовжувало обурюватися Вовченя.</p> <p>- Ну, покажи, що там у тебе за важке завдання? - Зацікавився тато Вовк.</p> <p>- Ось дивись! - відповіло Вовченя, швидко позбавляючись від набридлого завдання.</p> <p>- Так, так, так ... - подумав трохи батько і швидко написав рішення завдання.</p> <p>- Ух ти! - вигукнув синочок. - Ти, татку, так швидко вирішуєш?! Батько важливо і гордо віддав підручник і вирішене завдання Вовченя, а сам продовжив читання газети.</p> <p>Вовченя почало виконувати наступне домашнє завдання. Але він ніяк не міг зосередитися, завжди думки тікали кудись, голова здавалася порожньою як барабан..</p>

Продовження таблиці 3.2

	<p>- Ох, що мені робити? – мучився учень. - Піду знову до батька.</p> <p>- Що, знову не виходить? - спитав батько, подивившись на сумного синочка.</p> <p>- Угу, - пробурчало Вовчєня.</p> <p>- Ну, гаразд, давай подивлюся. - І завдання знову було ним вирішено.</p> <p>- Тату, дякую, ти так мене врятував! - стрибало щасливе Вовчєня навколо батька. - Чи можна я піду грати?</p> <p>- Збери портфель для завтрашнього дня і можеш іти.</p> <p>- Добре! Я зберу миттю! — І за кілька хвилин Вовчєня ніби на крилах вилетіло з хати.</p> <p>Наступного дня перед уроком учні порівнювали відповіді завдання. Вовчєня з гордістю показувало всім свою домашню роботу.</p> <p>Вчитель-Іжак перевірів вирішення завдань і похвалив Вовчєня за кмітливість.</p> <p>Вовчєня було приємно і чомусь трохи соромно.</p> <p>- А зараз ми вирішимо такі завдання разом, і Вовчєня нам допоможе, - сказав Вчитель, запросивши Вовчєня до дошки.</p> <p>Вовчєня відчувало страх, адже він один знав, що з цими завданнями самостійно йому не впоратися, він навіть не пам'ятав татове рішення.</p> <p>- Я не знаю, як вирішувати... - прошепотіло Вовчєня.</p> <p>- Але ж ти впорався із завданнями вдома, отже, впораєшся і зараз, - підбадьорював учня Іжак.</p> <p>- Мені тато допомагав, він мені все вирішив, - зізнався Вовчєня.</p> <p>- Отже, все домашнє завдання виконував твій батько? - здивувався Вчитель.</p> <p>- Так... - майже беззвучно пролунала відповідь.</p> <p>- Передай своєму татові, що він чудово розуміється на математиці. Але якщо він вирішуватиме за тебе, то його син так і залишиться неписьменним. Діти, кому задають домашнє завдання?</p> <p>- Учням, щоб навчитися самостійно мислити та закріплювати знання, - впевнено вимовило Ведмедик.</p> <p>- Правильно! І така допомога батьків заважає розвиватися їхній дитині, - продовжував Вчитель.</p> <p>- Я хотів, щоб мене похвалили, - сумно пояснювало Вовчєня.</p> <p>- А тобі було приємно від такої похвали? Адже працював не ти, а твій тато.</p> <p>- Та мені було трохи соромно, - згадувало свої почуття Вовчєня. - А коли мене запросили до дошки, стало страшно.</p> <p>- Це могло статися з кожним із наших учнів. І твоя помилка допомогла нам усім зрозуміти, що радісні почуття, почуття задоволення ми отримуємо від власної праці, своїх перемог.</p> <p>- А якщо ми не зможемо виконати домашнє завдання, то до школи можна приходити з невивченими уроками? - поцікавилася Білочка.</p> <p>- Якщо ви довго думали, але не змогли вирішити завдання, тоді перед уроком бажано сказати мені про це, - запропонував Вчитель. - І ми разом намагатимемося зрозуміти і в усьому розібратися.</p> <p>- А раптом я ніколи не зможу навчитися вирішувати завдання, постійно приходитиму з невченими уроками? - хвилювалося Вовчєня.</p>
--	---

Продовження таблиці 3.2

	<p>- Тоді на уроці або після уроків ми з хлопцями намагатимемося пояснити тобі, щоб ти все зрозумів. Коли учень намагається, йому потрібно допомогти. А якщо він лінується, не хоче працювати, то допомагати йому навряд чи хтось захоче.</p> <p>Вовчєня опустило очі і твердо сказало:</p> <p>- Я буду намагатися!</p> <p>- Ось і чудово! Продовжимо урок, Ведмедик допоможе нам вирішувати завдання.</p> <p>Якщо ти впораєшся, Ведмедик, то отримаєш дванадцятку. Це найкраща відмітка у школі. Але про позначки та оцінки на наступному уроці</p>
<p>Шкільні оцінки</p>	<p>Вчитель на перерві роздав учням щоденники. У Ведмедика у щоденнику красувалася дванадцятка з математики. Усі учні з подивом її розглядали.</p> <p>- Цифра як цифра, що у ній такого? - не розуміло Лисєня.</p> <p>- Є в ній якась приваблива сила. Дивлюсь і захоплююсь! - милувалося Ведмедик.</p> <p>- Це тому, що тобі цю оцінку за хорошу відповідь поставили, тож ти й радієш! - міркувало Зайчєня.</p> <p>А Білочка додала:</p> <p>- Тепер усі знатимуть, який ти у нас розумний. Ось твоя мати зрадіє! Я теж хотіла б отримати п'ятірку.</p> <p>- Обов'язково отримаєш! - з упевненістю промовив Вчитель-Їжачок. - А зараз пограємо у гру "Добре і погано".</p> <p>- Це знову про поведінку, чи що, говоритимемо? - поцікавилася Вовчєня.</p> <p>- Ні, не про поведінку, точніше, не тільки про поведінку, - продовжував учитель. - У грі кожен із вас покаже своє ставлення до того, що я скажу. Показуватимемо мімікою, тобто виразом свого обличчя. Якщо ви добре ставитеся до цього, то і на обличчі у вас буде радісна посмішка. А якщо погано, тоді похмуро зсунуті брови.</p> <p>- А якщо мені все одно і я ніяк не ставлюся? - Запитало Лисєня.</p> <p>- Тоді твоє обличчя буде без виразу, байдуже, - пояснив Вчитель. - Чи приготувалися?</p> <p>Їжак по черзі називав заняття, їжу, захоплення, іграшки, а учні мімікою висловлювали своє ставлення.</p> <p>- Діти, ви помітили, які ми всі різні, і у нас бувають різні оцінки того самого предмета, але бувають і однакові. Те, що ви робили зараз у грі, можна назвати оцінкою. Адже кожен із вас думав та аналізував. Ви оцінювали все, що я називав, використовуючи особистий досвід.</p> <p>- Так, я дуже люблю їсти морквину та яблучка, тому я мімікою показав своє позитивне ставлення до цього, - посміхаючись, згадувало Зайчєня.</p> <p>- А я хотів спочатку показати своє добре ставлення до такого заняття, як кричати, але потім згадав, що мене за це мама посварила, і передумав, - поділилося своїми думками Вовчєня.</p> <p>- А я думаю, що наші батьки за допомогою своїх оцінок допомагають нам зрозуміти, що добре і що погано, - зробило висновок Зайчєня.</p> <p>- Так, я як подивлюся на маму, так одразу розумію по її обличчі, правильно я роблю чи ні, - сказав Ведмедик.</p>

Продовження таблиці 3.2

	<p>- А я, коли був маленький, - згадало Лисеня, - іноді балувався і тато мені жестами показував, що я перестав. Отже, оцінювати можна і жестами.</p> <p>- Ой, а моя мама, - продовжила розмову Білочка, - своє ставлення до моїх вчинків виражає голосом, тобто інтонацією. Вона покличе мене на ім'я, і я відразу розумію, сердиться моя мама чи радіє.</p> <p>- Це дійсно так. Ви самі, ваші батьки відбивають своє ставлення мімікою, жестами, інтонацією та словами, – підтвердив Вчитель. - Так ми розуміємо одне одного. І коли навчаються чогось нового, щоб йти правильним шляхом, спостерігають за оцінками оточуючих. А як же у школі? Які у школі оцінки?</p> <p>- Коли я відповідаю, то дивлюся на вчителя і... на свого сусіда, Вовченя, - зізналася Білочка. -</p> <p>Якщо все правильно, то вони схвально хитають головою.</p> <p>- Але Вовченя іноді помиляється, адже воно теж вчиться, тому дивись краще на вчителя, - порадив Ведмедик.</p> <p>- А я як почую такі слова, як "добре", "молодець" від вчителя, так розумію, що добре впорався із завданням, - розповіло про себе Вовченя.</p> <p>- За весь урок вчителю необхідно показати своє ставлення до успіхів та невдач кожного учня.</p> <p>Позначка підтверджує це ставлення, як результат засвоєних знань і умінь, - пояснював Їжак. - Позначку часто називають оцінкою успішності, бо вона допомагає учневі, вчителю та батькам оцінити шкільну успішність. Це як спеціальні шкільні сигнали.</p> <p>- Як у моряків чи військових? - зацікавилася Зайченя.</p> <p>- Мабуть, щось спільне є, - погодився Вчитель. - Якщо дванадцятка – все чудово, так тримати. Якщо дев'ятка – добре, але можеш ще краще. Шістка - настав час терміново братися за справу, вивчати, намагатися зрозуміти. А двійка - це сигнал лиха, працюй сам і звертайся за допомогою.</p> <p>– А одиниця? - поцікавилася Білочка.</p> <p>- Сидимо на міліні, кораблю потрібен буксир! - пожартувало Лисеня. Учні дружно засміялися. А Учитель, посміхаючись, продовжував:</p> <p>- Ви чудово зрозуміли, що таке відмітка! Я сподіваюся, кожен з вас буде прагнути отримувати відмінні!</p> <p>- А за невдач звертатися за допомогою до вчителя та до товаришів? - Запитало Зайченя.</p> <p>- Звичайно, і ще за невдач пам'ятати про те, що ми вчимося, що головне - старання, і все обов'язково вийде!</p>
Лінивець	<p>У Лісовій школі всі учні сумлінно ставилися до завдань. Ведмедик спочатку теж намагався, але потім став втомлюватися, з'явилися байдужість і лінощі. Все частіше його знаходили на м'якому дивані. Маму Ведмедика це дуже непокоїло.</p> <p>- До зимової сплячки ще далеко, а ти, синку, вже виглядаєш сонним і млявим, - казала вона.</p> <p>- Я вирішив даремно сили не витратити! - відповів їй Ведмедик.</p> <p>- Вчитися, дізнаватися про нове дуже корисно для кожного, і ти це знаєш, синку! - ласкаво промовила Ведмедичка.</p>

Продовження таблиці 3.2

	<p>- Не хочу більше вчитися! Набридло мені! - пробурчав Ведмедик. - Я думав, що це легко – бути школярем. Що все виходитиме само собою, а</p>
	<p>виявляється, треба працювати. Не хочу!!!</p> <p>- Звичайно, іноді хочеться швидких результатів, - зітхнула мама. - Але ж добре швидко не буває!</p> <p>- Ну і нехай! Тоді я лежатиму цілими днями! - вигукнув Ведмедик і відвернувся до стіни, щоб не бачити засмученої Ведмедиці.</p> <p>- Будь-яка дитина чи дорослий відчуває втому, але гарний відпочинок на повітрі, сон допомагають впоратися з цією проблемою та повернутися до роботи. А якщо ти лежатимеш цілими днями, то перетворишся на Лівинця.</p> <p>- Що це таке? - поцікавилася Ведмедик.</p> <p>- Не що, а хто. Це звірятко, мабуть, родич мавпочки. А може, він і був колись давно мавпочкою, поки з ним не сталася одна історія. Так само, як ти, він відчув одного разу сильну втому від роботи і оголосив усьому лісу про те, що він відмовляється трудитися, а хоче тільки лінуватися. Цілими днями Лівинець висів на дереві вниз головою, тому що піднятися або перевернутися йому ліньки. Комахи оселилися в його шерсті, а він навіть не ворухився, коли його покусували. "Лінь!" – думав він. Звичайно ж, Лівинець не вмивався, не розчісував шерстку і не чистив зуби. Через це він виглядав кудлатим, брудним, з темними зубами та неприємним запахом. "Кому це потрібно бути чистим і охайним? Лінь!" - продовжував міркувати Лівинець.</p> <p>Мавпочки стрибали поруч, насолоджуючись солодкими бананами та смачним кокосовим молочком. "Гей, Лівинець, пограйся з нами!" – кричали вони йому. Але Лівинець мовчки спостерігав за своїми подружками і повільно жував листя з дерева, на якому він висів. "Навіть є ліньки!" - дивувався сам собі Лівинець.</p> <p>Життя протікало нудно та одноманітно. Багато цікавого відбувалося поряд. Однак Лівинець продовжував нерухомо висіти на дереві.</p> <p>Ось і зараз є такий Лівинець у далеких лісах Америки, як яскравий приклад найледачішої істоти на світі.</p> <p>- Ну що, синку, ти хотів би бути схожим на такого Лівинця? - Закінчила свою розповідь Ведмедиця.</p> <p>- Ні не хочу! - твердо промовив Ведмедик. - Але можна я хоч відпочину трохи?</p> <p>- Звичайно можна! Відпочинь годинку, а потім знову за роботу!</p> <p>- Добре мама! Я так і зроблю! - відповівавкснее с Ведмедик.</p>

Казки про шкільні конфлікти

Ці казки спрямовані на корекцію агресивної поведінки. За законами формування колективу прояв негативізму, конфліктних форм поведінки найчастіше спостерігається як перехідна стадія у розвитку групи. Особливо часто такі явища відзначають вчителі та психологи у весняний період, коли емоційна активність наростає, а втома накопичується. Однак

із цим доводиться зустрічатися і в інший час. Педагогічний такт, професійна обережність у такі моменти є обов'язковими. Казки про тварин, про героїв з Лісової школи дисоціюють читачів від світу людей, тому з ними легше підійти до роботи над проблемою, що загострилася. Ці казки можна використовувати окремо один від одного в момент агресії, що наростає.

Зразки, текст та зміст казок наведено у таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

Зміст казок про ставлення учнів до уроків, знань

Назва	Зміст
Ябіда	<p>Чарівна пухнаста Кішечка з'явилася в класі рано-вранці. Великі зелені очі її зачаровували та вражали глибиною та красою. Особлива чистота, надакوراتність простежувалася у всьому образі нової учениці. Кожному з дітей хотілося посидіти поряд з нею, доторкнутися до її гарного бантика, але всіх зупиняв зневажливий голос новенької:</p> <p>- Відійди, Вовченя, ти помнеш мені сукню! А ти, Зайченя, не дивись на мене своїми косими очима, я цього не люблю! І нічого на мене дихати, Лисеня, а то мені зовсім душно стане!</p> <p>- Я бачу, що ви вже познайомилися? - спитав Вчитель-Їжачок, увійшовши до класу.</p> <p>- Так, познайомилися, - спантеличено відповіли хлопці.</p> <p>- Сподіваюся, ви її не образили? - спитав Вчитель, побачивши незадоволений вираз обличчя Кішечки.</p> <p>- Хто кого ще образив? - прошепотіло Зайченя.</p> <p>- Звичайно, образили, - раптом вирвалося в Кішечки. - Вони брудними руками торкалися мого чистого бантика.</p> <p>- Я думаю, що якщо тобі, Кішечко, не сподобалося, то наші діти більше не робитимуть цього, - зупинив своїми словами і поглядом порив обурення Вовченя Вчитель.</p> <p>Вовченя зрозуміло, що краще зараз з Кішечкою не зв'язуватися, але довго не могло налаштувати себе на навчання.</p> <p>Під час уроку сусіди Кошечки обговорювали пошепки вирішення завдання. Вона терпіти це не стала, голосно промовила:</p> <p>- Мені заважають своїми розмовами Заєць та Єнот.</p> <p>- Але ж ми у справі говорили, - виправдовувалися її сусіди.</p> <p>- Тим більше, - суворо сказала Кішечка.</p> <p>По класу пройшло обурення.</p> <p>- Такої шкоди ще не було в нашій школі! - Вирвалося у Білочки.</p> <p>- Я прошу всіх бути стриманішими, - попросив Вчитель. - У нас дуже серйозна тема, треба в ній розібратися.</p> <p>Учні слухняно продовжували працювати. На перерві Кіця залишилася одна, ніхто не хотів більше наближатися до неї,</p>

Продовження таблиці 3.3

	<p>розмовляти і грати. Вчитель підійшов до новенької і запитав:</p> <p>– Як тобі у нас?</p> <p>- Погано, - зі сльозами на очах відповіла Кішечка. – Мені тут ніхто не подобається.</p> <p>- Я розумію, що приходить одній до колективу, що склався, дуже непросто, але у нас добрі хлопці, - заспокоював Вчитель.</p> <p>- Не помітила я, що вони добрі! - схлипнула Кішечка.</p> <p>- Поживеш, побачиш! – пообіцяв Вчитель.</p> <p>А тим часом усі учні обговорювали вчинок новенькою, називаючи її вже не лагідним ім'ям "Кішечка", а неприємним словом "Ябіда".</p> <p>Це прізвисько почула сама винуватка і розплакалася ще більше.</p> <p>- То їй і треба! — буркнув ображене Зайчєня. - Нехай не задається.</p> <p>- А вона й не задається, - втрутився у розмову Вчитель. - Їй погано у нас, бо вона звикла до одних правил спілкування, а в нас інші. Ось вона й обстоює свої правила у такий спосіб.</p> <p>- Ха, теж мені, добрий спосіб?! Ми до неї з увагою, ласкою, а ця ябеда!.. - продовжувало обурюватися Вовчєня.</p> <p>- Почекай засуджувати її, постарайся краще зрозуміти, що зайва увага теж деяким не подобається, - пояснював Вчитель. - Ймовірно, Кішечка виховується у суворій родині, своїм ябідництвом вона уточнює свої знання.</p> <p>- Як це? - Зацікавилася Білочка.</p> <p>- Ну, наприклад, говорячи про балакучих сусідів, вона чекала моєї реакції схвалення. Адже справді розмовляти, заважати на уроці не можна. Пам'ятаєте правило? - Запитав Вчитель.</p> <p>Хлопці кивнули, чекаючи на продовження пояснень.</p> <p>- А оскільки замість похвали Кішечка почула тільки моє прохання про стриманість, то у неї виникло почуття розгубленості. Киця не розуміє, що у нас відбувається. Давайте допоможемо їй знайти правильний шлях у спілкуванні з нами, – запропонував Вчитель.</p> <p>- Цікаво, що нам треба зробити? – уточнили хлопці.</p> <p>- Коли Кішечка за звичкою повчатиме чи ябеднічатиме, ваше завдання - спокійним голосом, з лагідною посмішкою відповісти їй з вдячністю, що вона це помітила. І запропонувати знайти шлях чи засіб це виправити, – завершив свою думку Вчитель-Їжачок.- Так вона зрадіє і стане далі всіх повчати! - обурилася Білочка.</p> <p>- А давайте спробуємо! - загорілося Вовчєня.</p> <p>— Тільки не знаю, як щодо посмішки? У мене може не вийти! - Засумнівалося Зайчєня.</p> <p>- А ти спробуй! Добра сила посмішки всім відома! - Запропонував маленький Єнот.</p> <p>Вовчєня поспішило перевірити новий метод спілкування. Підійшовши до зариваної Кішечки, він з ніжною усмішкою покликав її грати. У відповідь він почув:</p> <p>- Я з такими кудлатими не граю!</p> <p>- Допоможи мені стати таким же обережним, як ти! - Продовжило експеримент Вовчєня.</p> <p>- Добре, я спробую, - невпевнено відповіла Кішечка. - А в тебе, Вовчєня, є гребінець?</p>
--	--

	<p>- Звичайно! - Зраділо Вовчєня, дістаючи гребінець з кишені і підморгуєчи своїм друзям.</p> <p>- А чому ти товаришуєш із Білочкою? - Запитала Кішечка, старанно розчісуючи свого нового друга</p> <p>- Вона весела! - не замислюєчись, відповіло Вовчєня.</p> <p>- Так? А мені вона здається грубою та легковажною, – згадала Кішечка її репліку.</p> <p>- А ти скажи сама їй, що тобі не сподобалося, як вона назвала тебе, тільки краще, коли ви будете.</p> <p>- Що це за секрет? - Здивувалася Кішечка.</p> <p>- Ніжна посмішка, - відповіло Вовчєня, широко посміхнувшись.</p> <p>І у відповідь Кішечка йому теж усміхнулась.</p> <p>- А Вовчєня справилося з цим новим методом спілкування! - пошепки сказала Білочка.</p>
Сперечальник	<p>У Мишонка з'явилася звичка сперечатися з усіма з різного приводу. Усі зміни він проводив у гарячих суперечках зі своїми друзями.</p> <p>- Мишеня, ти навіщо з усіма сперечаєшся? - Запитало його Зайчєня.</p> <p>- Я не сперечаюся, а веду дискусію, - поважно відповів Мишеня.</p> <p>- Дискусія – це трохи інше, – посміхаєчись, пояснив Вчитель-Їжачок.</p> <p>- По-перше, кожен учасник дискусії поважає співрозмовника, дає можливість повністю висловитися.</p> <p>- А ти, Мишеня, нас постійно перебиваєш, - втрутилося Вовчєня.</p> <p>- По-друге, - продовжував Вчитель, - у дискусії необхідно пропонувати факти, які б підтверджували твою точку зору.</p> <p>- Навіщо мені ці факти, якщо я і так знаю, що правий, а їхні думки заперечую! - впевнено заявило Мишеня.</p> <p>- Мені наше Мишеня нагадує одного знайомого лісового гнома, - згадало Зайчєня.</p> <p>- Якого ще гнома? — невдоволено спитало Мишеня.</p> <p>- Поруч із моїм будинком, у дуплі старого дуба живуть два гноми-близнюки, - почало свою розповідь Зайчєня. - Одного гнома звати Дивовижка. Він дуже кумедний, з блискучими круглими очима, з привітним обличчям і завжди відкритим ротом.</p> <p>Весь світ його радує та дивує. Дерев, гриби та квіти люблять розповідати йому свої секрети:</p> <p>- Ух ти! І таке буває! – дивується гном.</p> <p>Його брат, хоч близнюк, але зовсім на нього не схожий. З маленьким ротом і примруженими очима він великий аматор сперечатися і заперечувати. Його так і звать Отрицалкою. Він вважає, що все на світі знає, і навряд чи існують ще у світі якісь загадки. Коли Дивовижка ділиться своїми враженнями з братом, то у відповідь чує:</p> <p>- Подумаєш, я це давно знав!</p> <p>У Мишенятка з'явилася звичка сперечатися з усіма з різного приводу. Усі зміни він проводив у гарячих суперечках зі своїми друзями.</p> <p>- Мишеня, ти навіщо з усіма сперечаєшся? - Запитало його Зайчєня.</p> <p>- Я не сперечаюся, а веду дискусію, - поважно відповів Мишеня.</p> <p>- Дискусія – це трохи інше, – посміхаєчись, пояснив Вчитель-Їжачок.</p>

Продовження таблиці 3.3

Сперечальник	<p>- По-перше, кожен учасник дискусії поважає співрозмовника, дає можливість повністю висловитися.</p> <p>- А ти, Мишеня, нас постійно перебиваєш, - втрутилося Вовченя.</p> <p>- По-друге, - продовжував Вчитель, - у дискусії необхідно пропонувати факти, які б підтверджували твою точку зору.</p> <p>- Навіщо мені ці факти, якщо я і так знаю, що правий, а їхні думки заперечую! - впевнено заявило Мишеня.</p> <p>- Мені наше Мишеня нагадує одного знайомого лісового гнома, - згадало Зайченя.</p> <p>- Якого ще гнома? — невдоволено спитало Мишеня.</p> <p>- Поруч із моїм будинком, у дуплі старого дуба живуть два гноми-близнюки, - почало свою розповідь Зайченя. - Одного гнома звати Дивовижка. Він дуже кумедний, з блискучими круглими очима, з привітним обличчям і завжди відкритим ротом.</p> <p>Весь світ його радує та дивує. Деревя, гриби та квіти люблять розповідати йому свої секрети:</p> <p>- Ух ти! І таке буває! – дивується гном.</p> <p>Його брат, хоч близнюк, але зовсім на нього не схожий. З маленьким ротом і примруженими очима він великий аматор сперечатися і заперечувати. Його так і звать Отріцалкою. Він вважає, що все на світі знає, і навряд чи існують ще у світі якісь загадки. Коли Дивовижка ділиться своїми враженнями з братом, то у відповідь чує:</p> <p>– Подумаєш, я це давно знав!</p> <p>Жителі лісу обходять стороною Отріцалку, дуже важко спілкуватися з ним. Слухати він не вміє та й сам мало розповідає. А якщо хтось за порадою до нього завітає, то Отріцалка йому каже: -Що ж ти таку нісенітницю не знаєш?</p> <p>Присоромить, а нічим і не допоможе, не порадить.</p> <p>Легко і вільно живеться Дивовижці. Хоч він уже дорослий гном, але виглядає молодим, як дитина. У нього багато друзів та захоплень.</p> <p>Важко живеться його братові-близнюкові. Від постійного буркотіння його обличчя швидко зморщилося і постаріло, а друзів зовсім немає.</p> <p>- А я зустрічала його у лісі! - вигукнула Білочка. - Він схожий на зморщений сушений гриб!</p> <p>- Так, - підтвердив Вчитель. - Живуть ці гноми у нас у лісі, тільки зараз і братами їх ніхто не називає, а що вони близнюки, повірити важко, дуже вже вони різними стали. А тобі, Мишеня, це гарний приклад, для того, щоб навчитися спілкуватися з друзями.</p> <p>- А як би мені навчитися дегустувати, ой ні, обговорювати? - зніяковів Мишеня.</p> <p>– Дискутувати! Вправляємось, всі разом! – обіцяв Вчитель.</p> <p>Після цієї казки можна запропонувати школярам будь-яку нейтральну тему для дискусії, наприклад: Які найкращі ігри? Книги та ін? Нагадайте правила ведення дискусії (див. текст казки) та введіть для самоконтролю "м'яч-перехідник" (можна використовувати будь-який предмет передачі слова товаришу). Найбільш ефективно використовувати відеозапис, який одразу після дискусії можна доброзичливо проаналізувати разом із дітьми.</p>
--------------	--

Продовження таблиці 3.3

Бійки	<p>"Скільки мені довелося пережити неприємностей, - думає Вовченья. - Історія з хвостом, посварився з молодшим братом, тато покарав, мама посварила. А за що? Тільки те й зробив, що нашьюпав братика, щоб не чіпав мої речі".</p> <p>- Гей, Вовченья, підемо грати у футбол, - покликало друга Лисеня.</p> <p>"Добре, може, і відволікуся, забуду свої біди", - вирішило Вовченья.</p> <p>Стали друзі у футбол грати, та Вовченья стало програвати, розсердилося воно на друга і давай його тумакми пригощати. Лисеня захищатися стало, кулачками теж міцно Вовченья прикрасило. Добре повз Учителя-Їжачок прогулювався. Як побачив він забіяків, як крикне:</p> <p>- Це що за півні?</p> <p>Почули голос Учителя Лисеня з Вовченьятком, битися перестали, стоять, дивляться, замурзані, заплакані та злі один на одного. А Учитель і каже:</p> <p>- Хто бійку затіяв, не з'ясовуватиму, знаю, що кожен по-своєму розповідатиме. А ось що робити, щоб злість прогнати, скажу, та ще й інших навчу.</p> <p>Повів Вчитель забіяків до школи, допоміг вмитися, синці та подряпини зеленкою намазав. Начебто заспокоїлися трохи Вовченья і Лисеня, та все одно один на одного сердито дивляться, кулачки стискають.</p> <p>- Є в мене "Сердита подушка", давно в шафі лежить, свого часу чекає. Мені її Лісовий рік тому подарував. Вона вже йому не потрібна стала. Так от, у кого злинка та впертості з'являються, той у цю подушку їх вибиватиме.</p> <p>- Як це? – недовірливо запитали хлопці.</p> <p>- Зараз покажу! Хто перший хоче своїх злинок позбутися? - Запитав Їжак.</p> <p>- Ну, давайте я спробую, - обережно підійшло до подушки Вовченья.</p> <p>- Чим ти бився, кулаками? От і будеш кулаками з усієї сили подушку вибивати та посміюватися, з кожним ударом "ха" вигукувати. Тоді злинка все вискочать! – пояснив Вчитель. - А ти, Лисеня, допомагай другу, говори слова-заклинання: "Сильніше, сильніше, сильніше!" Усім завдання зрозумілі?</p> <p>- Начебто зрозумілі, - відповіли хлопці.</p> <p>- Тоді, як тільки я сигнал подам, пропище моя іграшка-звірятко, тоді і почнемо. А коли пропище два рази, значить, час зупинитися, - продовжив свої інструкції Їжак.</p> <p>Вовченья і Лисеня стояли в очікуванні. Сигнал пропищав, і Вовченья стало подушку бити кулаками, та звук "ха" вигукувати. А Лисеня допомагає, кричить "Сильніше, сильніше, сильніше" і пританцьовує. Шуму було на весь ліс, збіглися всі учні, стоять, дивляться, дивуються. Що відбувається не розуміють. Пролунав подвійний сигнал.</p> <p>Усі завмерли.</p> <p>- А тепер послухай, Вовченья, як поживають твої злинка в подушці, що роблять? - Запропонував Вчитель.</p>
--------------	---

Продовження таблиці 3.3

	<p>- Тихо сидять! - ледве віддихавшись, відповів Вовченя.</p> <p>- Тоді поміняйтеся місцями, пора тобі, Лисеня, свої злинки вибивати!</p> <p>Почали! - скомандував Їжак і посигналив.</p> <p>Тут і всі учні підключилися, почали разом кричати слова-заклинання, та ще й у долоні плескати. Пролунав подвійний сигнал. Лисеня прислухається до подушки, сміється:</p> <ul style="list-style-type: none"> - А мої злинки сидять, розмовляють! - Усі злинки втекли чи залишилися ще? - Запитав Вчитель. - Усі втекли! - радісно відповіли Лисеня з Вовченятком. - А можна й нам скуштувати? - несміливо запитало Зайченя. - Звісно, можна, але по черзі! - дозволив Їжак. <p>Коли кожен учень спробував свої злинки і впертості прогнати, Їжак покликав усіх до себе ближче і сказав:</p> <ul style="list-style-type: none"> - З різних причин з'являються злинки, накопичуються, але тепер ми знаємо секрет, як прогнати їх. Ця "Сердита подушка" буде в школі вам допомагати, ваші злинки та впертості збирати.
--	---

Після цієї казки разом з дітьми перевірте ефективність методу "Сердита подушка", дайте можливість максимально висловити свою агресію, що накопичилася, кожному учневі. Дотримуйтесь інструкцій Вчителя-Їжака. Добре в класі таку подушку пропонувати дітям за потребою під керівництвом дорослого. Багато дітей після таких ігор просять батьків завести "Сердиту подушку" та вдома. Особливо в сім'ї, де дітей кілька, така емоційна розрядка дає можливість знизити напругу у відносинах, додати гумору та фізичну активність.

ВИСНОВКИ

1. Проблема зовнішньої адаптації актуальна і складна у вивченні. Вона завжди викликала зацікавленість у дослідників різних наукових областей. Сучасні діти складно адаптуються до школи. Зазначено, що у близько 50% майбутніх першокласників спостерігаються проблеми з адаптацією, переважно пов'язані з дисципліною та успішністю і тільки кожен п'ятий без особливих проблем звикає до стандартного навчального процесу і впливається до шкільного колективу .

До загальних труднощів адаптації насамперед варто віднести неуспішність з предметів, ігнорування правил поведінки, лінь і небажання виконувати домашні завдання. Багатьом дітям буває складно влитися в колектив і сприймати вчительку як нову людину, яку необхідно у всьому слухатися. До специфічних закономірностей адаптації дітей з ООП виділяються психічного розвитку, характерні всім груп дітей із порушеннями розвитку. До них відносяться: уповільнення темпу вікового розвитку, етапи розвитку зрушені за часом і розтягнуті, наявність первинного порушення, що тягне за собою зміни всього психічного розвитку, саме прояві вторинних, третинних порушень у психічній діяльності, загальне зниження психічної активності, незрілість мотиваційної сфери або ж процесів цілепокладання, недолік контролю та інші.

2. Шкільна дезадаптація - це порушення пристосування дитини до шкільних умов при яких ми можемо спосерігати не адекватні взаємини дитини з педагогами і шкільним колективом, зниження потягу до навчання та іншими складовими шкільного процесу. Як правило, найчастіше, дезадаптація розвивається серед школярів молодших класів

Це порушення адекватних механізмів адаптації дитини до шкільного середовища, що впливає на її навчальну продуктивність та взаємини з

навколишнім світом. Якщо обійти наукову термінологію, то інакше кажучи, шкільна дезадаптація є ніщо інше, як психосоматичне відхилення, що заважає дитині пристосовуватися до шкільного середовища.

3. Підсумовуючи результати емпіричного дослідження зазначимо, що за загальними результатами анкетування вчителів можна говорити, що консультації психолога з батьками найчастіше відбуваються за бажанням батьків; більшість педагогів вважають за необхідну роботу шкільного психолога з адаптації першокласників; половина батьків не беруть активну участь у взаємодії та педагогом з адаптації, причому деякі батьки намагаються зайняти нейтральне становище; у період адаптації найбільше батьків хвилює, як їх дитина реагує на ситуації успіху та неуспіху, а так само взаємини дітей у класі; у 40% педагогів є своя особиста програма, але багато хто використовують її у своїй роботі лише іноді.

Аналіз даних за показниками адаптованості до шкільного навчання першокласники мають показники вище середнього. Але, якщо проаналізувати рівень дезадаптованості учнів з нормотиповим розвитком і учнів з ООП, то показники різко відрізняються. У першокласників з ООП спостерігається негативне ставлення до однокласників, школи, домашнього завдання, класу, уроку, тобто всі складові де проявляються соціальні контакти і взаємодія, що, в принципі, є характерним для їхнього рівня підтримки.

Проведення і аналіз даних отриманих при використанні анкети оцінки рівня мотивації до навчання (за Н. Лускановою) дали можливість визначити рівень її сформованості, що перебуває на низькому рівні у 2 з 3 учнів з ООП. Діти не спроможні виконувати всі вимоги, що пред'являються школою, не намагаються бути старанними, не намагаються проявляти активність. За низького рівня мотивації спостерігається зниження успішності.

4. Казкотерапію ефективно використовують фахівці, які працюють із дітьми – логопеди, психологи та педагоги. Залежно від цього, у якій сфері застосовується метод, фахівці можуть переслідувати свою мету.

У педагогіці також казкотерапія використовується часто. Метод дозволяє досягти цілей: сформувати правильні цінності та уникнути девіантної поведінки; знімати напругу і стрес, коригувати страхи, прищепити впевненість у собі та підвищити самооцінку; скоригувати характер; нав'язати вірні стереотипи з прикладу персонажів з казок; формувати поняття добра і зла; розвивати творче мислення, фантазію; формувати впевненість у благополучному вирішенні проблем

Використання казкотерапії є сильним чинником профілактики шкільної дезадаптації. Вона допомагає оптимізувати набуття знань про закони життя та виховання внутрішнього світу дитини, підвищити рівень усвідомленості подій та способи соціального прояву творчої сили.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азарова Т.В., Бітянова М.Р. Розвиваюча робота психолога на етапі адаптації дітей до школи. Світ психології. 2006. № 1. С. 147.
2. Ахатовна Р. Соціальна адаптація дітей з обмеженими можливостями. Журнал дизайну, мистецтва та комунікації. 2016. №6. С. 144-150.
3. Айбазова М. Ю. Підготовка майбутніх вчителів до роботи в умовах інклюзивної освіти. Педагогіка. 2014. № 5. С. 82-86.
4. Бажукова О.А. Психологічна практика допомоги дітям з інтелектуальними порушеннями в системах спеціальної та інклюзивної освіти. Вісті Дніпропетровського державного педагогічного університету. Психолого-педагогічні науки. 2016. Т. 10. №4. С. 5-9.
5. Биков Д. А. Діти з обмеженими можливостями та суспільство. Додаткова освіта. 2016 . №1.
6. Бурчик О. В. Групова казкотерапія в особистісно орієнтованому вихованні дітей. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. 2005. Вип. 25. С. 203–205.
7. Бреусенко-Кузнецов А.А. О совместном сочинении сказки как вербальной технике в пространстве арт-терапии. Киев : КИТ, 2005. 135 с.
8. Василевська О. І. Психічне здоров'я особистості та його підтримка засобами казкотерапії. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки. 2017. Вип. 1 (2). С. 29–34.
9. Вовчанов И.В. Сказкотерапия. Развитие самосвідомості через психологічну казку. М.: Просвещение. 1997.
10. Войтко В. Психолого-педагогічний супровід дітей з затримкою психічного розвитку: навчально-методичний посібник. Кропивницький, 2017. 48 с.
11. Вознічка-Парузель Б. Мистецтво створення релаксаційних казок. Острів безпеки у світі небезпеки: на допомогу бібліотерапевту. Львів, 2012. С. 89–91.

12. Гетманська М. Казка чи казкотерапія? Виховання чи лікування? *Психолог довкілля*. 2012. №9. С.29-32.
13. Диннік Л.Г. Підготовка дошкільника до шкільного навчання *Завуч початкової школи*. 2011, № 5. С. 44.
14. Єгорова Т.В. Соціальна інтеграція дітей з обмеженими можливостями. Миколаїв, 2015. 106с.
15. Жуліна Г.М., Кулешова Н.В. Особливості адаптації першокласників до шкільного навчання. Збірник наукових статей ІІІ науково-практичної Інтернет-конференції «Особистість у культурі та освіті: психологічний супровід, розвиток, соціалізація». 2015. С. 208-213.
16. Заброцький М.М., Брандес В.М., Вознюк О.В. Казка як важливий чинник розвитку людства. *Вісник Житомирського державного університету*. 2001. № 8. С. 96–100.
17. Залевська О.А. Шкільна дезадаптація дітей молодшого шкільного віку. Масові комунікації на етапі розвитку світової цивілізації: матеріали наукової конференції з міжнародною участю. Гуманітарно-соціальний інститут. 2015. С. 70-75.
18. Зінченко В.П. Слово та особистісне буття. *Психологія і особистість*. 2013. № 2. С. 6–12.
19. Сварник М. Николаєв М. Діти з особливими потребами в українському суспільстві: крок до реабілітації та інтеграції Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство: науково-методичний збірник/Ред. кол. Н.Софій (голова), І.Єрмаков (керівник авторського колективу і науковий редактор), та ін. К.: Контекст, 2000. - 336 С.
20. Ілляшенко Т.Д. Чому їм важко вчитися: діагностика і корекція труднощів у навчанні молодших школярів К.: Початкова школа, 2003. 128 с.

21. Ілляшенко Т.Д. Що означає підготувати гіперактивну дитину до навчання у школі. *Психолог дошкілля*. 2013. № 6. С. 4 –6 (Бібліотека «Шкільного світу»).
22. Карпа М. І Методи психопрофілактики та психокорекції адаптаційних розладів сиблінгів дітей з психофізичними вадами. *Науковий часопис НПУ імені Драгоманова. Серія № 12. Психологічні науки: Зб. Наукових праць*. К.:НПУ імені М.П. Драгоманова, 2006. № 14 (38). С. 178-181.
23. Ізотова Є.Г. Особливості шкільної дезадаптації в учнів початкових класів та робота з її корекції. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Збірник наукових праць: Рівне, 2021. Вип. 70. Ч. 4. С. 359-362.*
24. Ізотова Є.Г. Шкільна адаптація як чинник успішності навчання у початкових класах. *Дошкільна та початкова освіта: різноманіття підходів: матеріали науково-практичної конференції «Читання Ушинського»*. Ч.1. Рівне, 2019. С. 140-144.
25. Костеріна Є.М., Ізотова Є.Г. Психологічна допомога дітям молодшого шкільного віку зі шкільною дезадаптацією. *Формування професійної компетентності педагога дошкільного профілю за умов безперервної освіти: матеріали міжнародної науково-практичної заочної конференції*. Рівне, 2016. С. 247-248.
26. Каган В.Є. Як «відпадають» від школи (психогенна шкільна дезадаптація). *Сім'я та школа*. 2019. № 2. С. 28-30.
27. Коломинський Я. Л., Панько Є. А., Ігумнов З. А. Психічний розвиток дітей у нормі та патології: психологічна діагностика, профілактика та корекція. Суми, 2015. 480 с.
28. Крупник Г. А. Особливості психологічного супроводу адаптації першокласників до навчального процесу *Таврійський вісник освіти*. 2014. № 2 (46). С. 251-257.
29. Костяк, Т.В. Психологічна адаптація першокласників. К., 2008. 158с.

30. Обухівська А.Г., Ілляшенко Т., Жук Т. Психологу про дітей з особливими потребами у загальноосвітній школі. К.: Редакції загальнопед. газет, 2012. 128 с. (Бібліотека кільного світу»).
31. Майбородюк Н. Д. Казкотерапія у розвитку ціннісно-сміслової свідомості учнів початкової школи *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2010. Вип. 28. С. 136–141.
32. Марінушкіна О. Діагностика шкільної дезадаптації дітей молодшого шкільного віку. Діагностичний інструментарій психолога. К.: Шкільний світ, 2008. С. 43-51.
33. Маккой С. Просто академічно? Чому діти з особливими освітніми потребами не люблять школу. *EuropeanJournalofSpecialNeedsEducation*. 2012. № 27, вип. 1: С.81- 97.
34. Моліцька М. Терапевтичні казки. Львів : Свічадо, 2009. 200 с.
35. Музичук О.О. Казка як засіб розвитку особистісних цінностей молодших школярів *Проблеми сучасної психології*. 2012. № 17. С. 317–326.
36. Омарова П.О., Османова Г.А. Класифікація стійкої шкільної дезадаптації у молодшому шкільному віці. *Вісті Дніпропетровського державного педагогічного університету. Психолого-педагогічні науки*. 2015. №4. С. 60-68.
37. Папулова, Є.Г. Соціальна адаптація першокласників до умов шкільного життя *Молодий вчений*. 2014, № 4. С. 35 - 46.
38. Подільська О. А. Інклюзивна освіта осіб з обмеженими можливостями здоров'я: навч. допомога . Київ, 2017. 57 с.
39. Панфилова М.А. Лесная школа: Коррекционные сказки и настольная игра для дошкольников и младших школьников. ТЦ Сфера, 2002. 236с.
40. Пристосування шкільних приміщень до потреб дітей з особливостями психофізичного розвитку. Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навчально – методичний посібник /Кол.:авторів:

Колупаєва А.А., Найда Ю.М., Софій Н.З. та ін. За заг.ред.Даниленко Л.І., К.:2007. 128с.

41. Проскура О.В. Психологічна підготовка вчителя до роботи з першокласниками: навч. посіб. для студентів педагогічних факультетів К.: Освіта, 1998. 199 с.

42. Романчук Олег. Гіперактивний розлад з дефіцитом уваги у дітей. Практичне керівництво. Львів. Видання навчально-реабілітаційного центру „Джерело”, 2008 324 с.

43. Стадненко Н.М. Ілляшенко Т.Д., Обухівська А.Г. Методика діагностики відхилень в інтелектуальному розвитку молодших школярів. Видання друге, перероблене і доповнене. Кам'янець-Подільський: Видавець ПП Зволейко Д.Г., 2006 36 с.: Дидактичний матеріал: комплект А і Б (45арк.).

44. Стадненко Н.М. Ілляшенко Т.Д., Обухівська А.Г. Психологічна готовність до навчання дітей шестилітнього віку. Методика діагностики та корекційно-розвиткові заняття. Кам'янець-Подільський: Видавець ПП Зволейко Д.Г., 2006. 52 с.: + Картки (14 с.)

45. Томчук С.М. Теоретичний аналіз проблем адаптації дітей з особливими потребами до навчання у школі Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами: 36. наукових праць. К.: Університет "Україна", 2004. 448 с.

46. Томчук О.С. Психолого-педагогічні умови успішної адаптації першокласників до шкільного навчання. Науково-методичний журнал «Концепт». 2015 . Т. 10 . С. 161-165.

47. Фадіна М . А. , Кувирталова М . А. Особливості процесу адаптації першокласників до умов освітнього середовища сучасної школи та їх облік у практичній діяльності вчителя. Вісн. науки та освіти. 2018 . № 13 (49). С. 72-75.

48. Формування життєтворчих компетентностей дітей і дорослих засобами казкотерапії *Шкільна бібліотека*. 2011. № 1. С. 7–9.
49. Чумарна М.І. Мандрівка в українську казку. Львів : Апріорі, 2007. 112 с.
50. Шик Л. А. Казкотерапія в роботі з дошкільниками. Харків: Основа, 2012. 240 с.